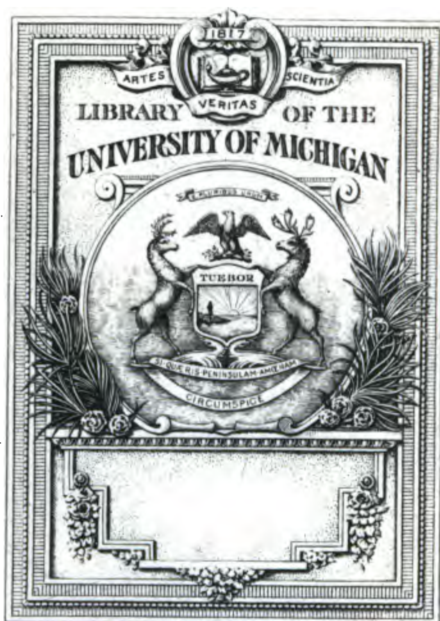
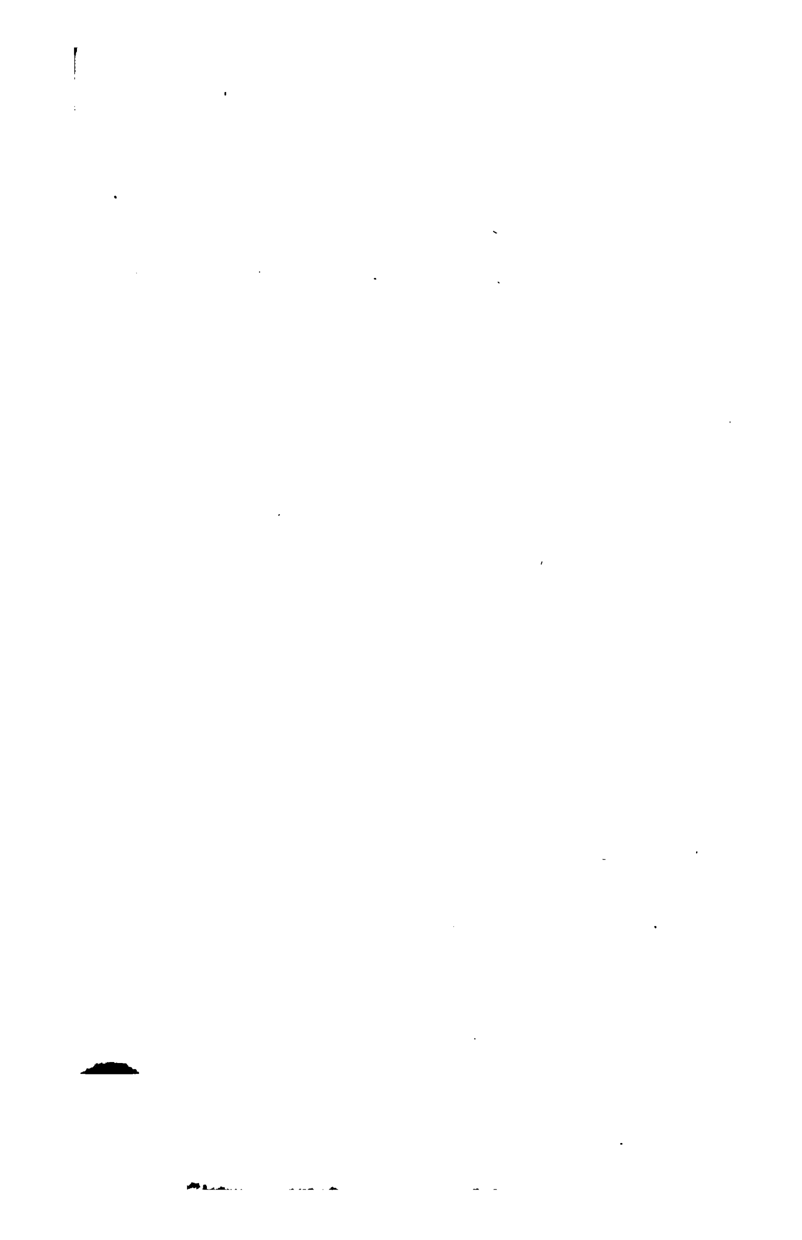


1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE



DRIE

VERHANDELINGEN

VAN 'T

KUNSTGENOOTSCHAP

NIL VOLENTIBUS ARDUUM.


Te Amsterdam
by de Wed. Gerard onder de Linde
Verkolje del.
Jak. Houbraken fc

VERHANDELINGEN
Van der Letteren
AFFINITAS of VERWANTSCHAP:
Van het Gebruik der
ACCENTUS of TOONEN
In de Nederduitsche Vaerzen:
En van de
METAPLASMUS
Of
WOORDVERVORMING:
Ten dienst der Dicht- en Taallievenden
opgestelt door het Kunstgenootschap
NIL VOLENTIBUS ARDUUM.
Hier achter volgen
TWEE REDENVOERINGEN
Van den Drossaart
P. C. HOOFT.



TE AMSTERDAM,
By de Wed. GERARD ONDER DE LINDEN.
1728.



AAN DEN

EDELEN ACHTBAAREN

HEERE,

GERARD VAN PAPENBROEK,

Oudt President Schepen der Stadt AMSTERDAM, *enz. enz.*

Wien kan ik best dit Boekje wyden
Dan hem, wiens zorg het heeft gespaart,

En voor den ſcherpen tandt der tyden
Geveiligt, en zoo trouw bewaart:
En zonder wien 't vòor yders oogen
Noch lag' verborgen in het ſchryn,
Waar uit zyn handt het heeft getoogen,
Op dat het elk ten nut zou zyn.
Ik durve u dan dit Boek opdraagen,
O Braave Telg van eenen Stam,
Die ſteeds 't Gebouw van Staat hielp ſchraagen,
Geſtelt aan 't Stuur van Amſteldam.
De zucht, die elk u heeft zien toonen
Voor Poëzy, en Letterkunſt,
Zal myne ſtoutheit heuſch verſchoonen,
En vleit my reeds met uwe gunſt.
Dit Werk begrypt in zynen bondel,

Hoe

Hoe klein ook, menig nutte les;
Het toont de regels aan die Vondel
Gevolgt heeft, met Antonides,
De Branden, Hooft, en andre zoonen
Van Febus, om dien zoeten klank,
Die malſche vloeijendheit van toonen,
Die zwier te geeven aan hun' zangk.
't Leert hoe Verwantſchap van Geluiden
En Letters in het rymen geldt;
En dat men 't als geen feil moet duiden
Wanneer men de een voor de ander ſtelt.
Het geeft aan hem, die niet wil dwaalen,
Van Rymverlof het recht beſcheit;
En ſtelt die vryheit juiſte paalen,
Tot ſtuiting van vermetenheit.
Ontfang beleefde Man dees bladen,

Die

Die 'k u met ſchuldige eerbiedt wy',
Terwyl ge door uw vroome daaden
Elks hart bekoort en wint aan 't Y,
Daar ge in den Rechterſtoel gezeten,
In eerlykheit geen Kato wykt,
En met een zilverblank geweeten,
En zonder aanzien vonnis ſtrykt.

De Wed: ONDER DE LINDEN.

Amſteldam, den VI. van Herfſt-
maandt. MDCCXXVIII.

VOOR-

VOORREDE

AAN DEN

LEZER.

Deeze drie Verhandelingen I. van der Letteren *Affinitas* of Verwantſchap: II. van het gebruik der *Accentus* of Toonen in de Nederduitſche Vaerzen: en III. van de *Metaplaſmus* of Woordvervorming: doorgaans met voorbeelden uit onze beſte Dichters, de Heeren Hooft, Vondel en anderen verrykt en bekrachtigt; die naa het overlyden des Heeren David van Hoogſtraten, aan wiens zorg zy waren toevertrout geweeſt, nu in onze handen zyn gekomen, hebben wy den Dicht- en Taallievenden Lezer niet willen onthouden; te meer dewyl geene Schryvers over onze Nederduitſche Taale hier van zoo breed hebben geſproken, ten minſte niet op zoo klaare en bevatbaare wyze.

Zy

Zy zyn over de vyftig jaaren geleden opgestelt door de Heeren Mr. Willem Blaauw, Mr. Andries Pels, Dr. Lodewyk Meyer, en andere vermaarde Leden van het Kunstgenootschap Nil Volentibus Arduum, om onder andere te dienen tot versieringe van het fraay gebouw der Nederduitsche Spraakkunst, die op aanrading der Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgermeesteren Coenraat van Beuningen en Joannes Hudde by dat Kunstgenootschap ondernomen en gemaakt wierdt om in de Openbaare Schoolen der Stadt Amsterdam gebruikt te worden; in welke Spraakkunst zy drie hoofdstukken uitmaaken van het Eerste Boek. Doch vermits dit overnutte Werk door de doodt der genoemde Heeren Kunstgenooten niet geheel voltooit, en onopgemaakt tot noch toe is blyven leggen, en 'er eenige tydt vereischt wort om het zelve in orde en aan den dag te brengen, hebben wy ondertusschen deeze Verhandelingen den Dichtlievenden Lezer wel willen mede deelen,

om

om zyn oorber en voordeel daar mede te doen. Wy hebben hier achter noch gevoegt den Lof der Dichtkunſt, door den Ridder P. C. Hooft in eene rymelooze Redenvoering begrepen; en ook zyn Aanſpraak van bewelkoming des Prinſen van Oranje. Deeze twee fraaye Redenen, van welke de eerſte al in den jaare MDCX. of kort daar na, door den Droſſaart ſchynt uitgeſproken te zyn in de Vergadering van de Kamer in Liefde bloeijende in tegenwoordigheit der Heeren Burgermeeſteren, en de andere in den jaare MDCXXX. toen zyn Vorſtelyke Doorluchtigheit Prins Fredrik Hendrik te Muiden was, beide in onnavolglyk Nederduitſch geſchreven, die de Taalgeleerden gevreeſt hebben dat verloren waren, en ons van den tydt misgunt, komen nu eerſt te voorſchyn en in 't licht: zy zyn onder andere ſchoone overblyfſels der Schriften van dat doorluchtig vernuft bewaart geweeſt, en ons nevens de bovengemelde drie Verhandelingen met veel beleeftheit,

op

op ons verzoek, toegeſtaan en mede gedeelt van den Heere bezitter. Hier mede hebben wy geoordeelt het gemeen, dat zulke gerechten niet dagelyx voor den mondt krygt, geenen ondienſt te zullen doen, dewyl zy uit de penne van dien wyzen Droſſaart zyn geboren, aan wien ons Nederlandt voor zoo veele onwaardeerbaare werken ten eeuwigen dage verplicht blyft. Gebruik dan dit alles ten uwen nutte, Dichtlievende Lezer, en vaar wel.

VER-

VERHANDELINGEN
Van der Letteren
AFFINITAS
Of
VERWANTSCHAP:
Van het gebruik der
ACCENTUS of TOONEN
In de Nederduitſche Vaerzen:
En van de
METAPLASMUS
Of
WOORD VERVORMING.

Van der Letteren *Affinitas* of Verwantſchap.

Der Létteren *Affinitas* of Verwantſchap is by ons twederley, ófte tuſſchen *Vocales* óf Klinkletters, ofte tuſſchen *Conſonantes* óf Meêklinkers.

De Klinkletters welke in het Nederduitsch groote overeenkomste in klank hébben, en derhalven de eene dikwyls in plaatse van de andere uytgesproken worden, zyn, de doffe *e* en de *i*; de *a* en heldere *é*; de heldere en doffe *o*; de doffe *o* en de *u*; de verlangde *oo* en de *eu*; en eindelyk de *eu* en de *oe*.

Dat 'er tusschen de doffe *e* en *i* Verwantschap in geluid is, blykt, om dat wy de eerste in plaatse van de laatste uitspreeken, in *bésténdeg*, *bestendege*, *gevoeleg*, *gevoelege*, *geduureg*, *geduurege*, *eenneg*, *eennege*, en diergelyke, daar wy behoorden te zeggen *bestendig*, *bestendigge*, *gevoelig*, *gevoeligge*; *geduurig*, *geduurrigge*, *eeuwig*, *eeuwigge*.

Tusschen de *a* en de héldere *é* is gemeenschap in klank, om dat wy veele woorden zonder onderscheid met de eene en andere uitspreeken, en wel voornementlyk, als zy voor eene *r* komen, zo zeggen wy *star* en *stér*, *stark* en *stérk*, *armen* en *érmen*, *beschermen* en *beschérmen*, *vlak* en *vlék*, *dal* en *dél*, *verlangen* en *verléngen*, enz.

Met de heldere *ó* en de doffe *o* spreekt men niet alleen veele woorden zonder onderscheid uit, wanneer zy kort zyn, als *óp* en *op*, *bórn* en *born*, *dócht* en *docht*, *verbórgen* en *verborgen*. Maar zelfs, wanneer zy verlangd zyn, weet men op veele plaatsen niet, waar zy dof óf helder moeten uitgesproken worden;

alzo

alzo zy in alle woorden hélder klinken.

De doffe *o* en de *u* komen eenigsins by ons overeen in geluid, alzo zy zonder verschil beide in eene en de zelve woorden uitgesproken worden, als in *dol* en *dul*, *dof* en *duf*, *nok* en *nuk*, *worp* en *wurp*, *rokken* en *rukken*, *smokken* en *smukken*, en diergelyke meer.

Tusschen de verlangde *oo* en de *eu* is zeer groote verwantschap, want wy zeggen éven gebruikelyk *noot* en *neut*, *voolen* en *veulen*, *doogen* en *deugen*, *door* en *deur*, *voor* en *veur*; *stooren* en *steuren*, enz. Ja zommige Taalgeleerde hébben gemeent, dat men qualyk zeide *door*, *voor*, *stooren*, en dat men *deur*, *veur*, *steuren* behoorde te zeggen. Wat daar of zy, ons dunkt het waarschynlyk te zyn, dat in alle déze eene doffe *o* is, alzo diens klank dichter by de *eu* komt, als de heldere *ó*, welke na de *a* trekt.

Ten laatsten hebben wy de *eu* en de *oe* in zommige woorden zonder onderscheid, zo spreeken wy *geneugte* en *genoegte*, *geneuglyk* en *genoeglyk*, *reukeloos* en *roekeloos*, enz.

De *Consonantes* óf Médeklinkers tusschen dewelke in onze Nederduitsche Taale overeenkomst in geluid is, zyn de *ch* of de Griek-sche *χ* en *g*, de *ng* en *nk*, de *z* en *s*, de *d* en *t*, de *v* en *f*, en eindelyk de *b* en *p*.

Tusschen de *ch* en de g daar by is zo groot

eene gemeenſchap in klank, inzonderheid op het einde der *Syllabæ* óf Lettergreepen, dat'er byna geen onderſcheid te hooren is, als *heilich* en *heiligh*, *lach* en *lagh*, *zwych* en *zwygh*, *ploech* en *ploegh*, *laech* en *laegh*, enz. Maar in het begin der Lettergreepen blykt het zeer klaar, als *heiliche* en *heilighe*, *lachen* en *laghen*, *zwychen* en *zwyghen*, *ploechen* en *ploeghen*, *laeche* en *laeghe*.

De overeenkomſt der klank van de *ng* en *nk* blykt in *angſt* en *ankſt*, *vangſt* en *vankſt*, *jong* en *jonk*, *koning* en *konink*, *zang* en *zank*, *hengſel* en *henkſel*, en diergelyke, die wy zonder onderſcheid óf met *g*, óf met *k* uitſpreeken.

De verwantſchap van geluid tuſſchen de *z* en *s* wort op het einde der *Syllabæ* óf Lettergreepen gezien, en is zo groot, dat het onderſcheid der zélve zeer moeijelyk in het ſpreeken, uitgedrukt, en gehoord kan worden, zo zéggen wy *glas*, *haas*, *vrees*, *wees*, *bies*, *roos*, *doos*, *reus*, enz. voor *glaz*, *haaz*, *vreez*, *weez*, *biez*, *rooz*, *dooz*, *reuz*; want wy zeggen *glazen*, *haazen*, *vreezen*, *weezen*, *biezen*, *roozen*, *doozen*, *reuzen*, en niet *glaſſen*, *haaſſen*, *vreeſſen*, *weeſſen*, *bieſſen*, *rooſſen*, *dooſſen*, *reuſſen*, gelyk wy zeggen *plaſſen*, *daſſen*, *léſſen*, *niſſen*, enz. van *plas*, *das*, *lés*, *nis*.

Insgelyks wordt het onderſcheid tuſſchen

de

de *d* en *t* op het einde der *Syllabæ* of Lettergreèpen in het spreecken niet uitgedrukt, nóch gehoord; want wy zeggen, *bat*, *daat*, *bét*, *leet*, *nyt*, *doot*, *bloet*, *bant*, *want*, enz. met het geluid van de '*t*, daar men ze uitspreeken moest met het geluid van de *d*, aldus, *bad*, *daad*, *bed*, *leed*, *nyd*, *dood*, *bloed*, *band*, *wand*; want wy zeggen *baden*, *daaden*, *bedden*, *beleedigen*, *benyden*, *dooden*, *bloedig*, *banden*, *wanden*: En wy maaken alzo geen onderscheid tusschen *Gód*, het opperste weezen, en *Gót*, de naam van zéker vólke; tusschen *wand*, eene muur, en *want*, eene handschoen; tusschen *rad* een wiel, en *rat* een beest; tusschen *blood*, vreesachtig, en *bloot*, ongekleed; tusschen *voed*, ik spyzige, en *voet*, een been; tusschen *nood*, gevaar, en *noot*, eene zékere boomvrucht; tusschen *bed*, daar men op slaapt, en *bét*, meer; en andere diergelyke: wélk verzuim zélfs eenen der voornaamste Dichteren onzer eeuwe heeft doen struikelen, zo dat hy *wanten*, voor *wanden* gezegt heeft.

Op de zélfde wyze gaat het met de overeenkomste van het geluid tusschen de *v* en *f*; want wy spreecken *staf*, *graf*, *graaf*, *slaaf*, *lyf*, *wyf*, *lief*, *grof*, *doof*, *kloof*, *droef*, *sleuf*, *turf*, enz. in de plaatse van *stav*, *grav*, *graav*, *slaav*, *lyv*, *wyv*, *liev*, *grov*, *doov*, *kloov*, *droev*, *sleuv*, *turv*; want wy zeggen, *staven*,

graven, *graaven*, *ſlaaven*, *lyven*, *wyven*, *lieve*, *gróve*, *doove*, *kloeven*, *droeve*, *ſleuven*, *turven*, en niet *ſtaffen*, *graffen*, *graaffen*, *ſlaaffen*, *lyffen*, *wyffen*, enz. gelyk wy zeggen, *ſtraffen*, *béffen*, *riffen*, *doffe*, en diergelyke van *ſtraf*, *béf*, *rif*, *dof*.

In déze drie laatſte verwantſchappen, en voornaamelyk die tuſſchen de *z* en *s* en tuſſchen de *v* en *f* is, ſtaat noch aan te merken, dat niet alleen de *z* en *v*, op het einde der *Syllabæ* of Lettergreepen uitgeſproken worden, als *s* en *f*: maar ook in het begin, wanneer de voorgaande Lettergreep eindigt op *ch*, *g*, *k*, *s*, *d*, *t*, *f*, *o*, *en p*. zo ſpreekt men in plaatſe van *nóch zéggen*, *dag zéggen*, *ook zéggen*, *ons zéggen*, *rad zéggen*, *ontzéggen*, *afzéggen*, *ſlabzéggen*, *opzéggen*, en in plaatſe van *noch vliegen*, *weg vliegen*, *rook vatten*, *ons vieren*, *dood vliegen*, *ontfangen*, *afvaaren*, *ſlabveegen*, *opvaaren* met eene *s* en *f* in ſtede van de *z* en *v*, aldus *nóch ſeggen*, *dag ſeggen*, *ook ſeggen*, *ons ſeggen*, *rad ſeggen*, *ontſeggen*, *afſeggen*, *ſlabſeggen*, *opſeggen*; en *nóch fliegen*, *weg fliegen*, *rook fatten*, *ons fieren*, *dood fliegen*, *ontfangen*, *affaaren*, *ſlabfeegen*, *opfaaren*. Zo wordt ook de *d* uitgeſproken als eene *'t*, wanneer het voorgaand woort eindigt op *'t* of *p*: zo zegt men *met ten eerſten*, *op ten eerſten*, in plaatſe van *met den eerſten*, *op den eerſten*; dusdaanige zyn 'er

meer,

meer, als *onmagt*, dat men uitspreekt *om-magt*, *weggaan* dat men uitspreekt *wegchaan*. Eindelyk is de overeenkomst tusschen de *b* en *p* grooter, als tusschen eenige van de opgetélde *Consonantes* óf Meêklinkers, gelyk ieder, die slechts met aandacht op der zelver klank wil letten, terstond gewaar zal worden: Waarom derzélver geluid niet alleen op het einde der *Syllabæ* óf Léttergreepen naauwelyks verscheelt, als in *krab* en *schrap*, *slab* en *slap*, *kreb* en *rep*, *krib* en *knip*, *tob* en *tóp*, enz. maar ook als 'er nóch andere Meêklinkers navólgen, als in *gekrabs* en *geschraps*, *geslabd* en *verslapt*, *geobd* en *gestópt*, enz. Ja zélfs, in het begin der Lettergreepen, is der zelver onderscheid zeer kleen, gelyk men kan hooren in *bad* en *pad*, *braadt* en *praat*, *blad* en *plat*, *been* en *peen*, *breek* en *preek*, *bil* en *pil*, *byl* en *pyl*, *bril* en *pril*, *ból* en *pól*, *boos* en *poos*, *boel* en *poel*, *bul* en *pul*, enz.

Van déze overeenkomste in geluid, en verwantschap der Letteren bedienen zich onze Dichters, om op het einde der Vaerzen het rym te gemakkelyker te vinden. Wy zullen byna van alle eenige voorbeelden uit onze voornaamste Dichters bybrengen.

De *a* en *é* rymen by den Heere Hoofd in de Voorrede van zyne Minnezinnebeelden; aldus:

D'eerbiedigheid in 't hart
Door de weldaadigheid alleen verkregen wert.

En by J. v. Vondel in de Rey van het 2. Bedryf van zyn Palamédes op déze wyze:

En neem de Priesters in uw schérm,
Die uwe altaaren houden warm.

En in het 1ste Bedryf van zyn Lucifer, aldus:

Hoe klaar de Hemel ook van starren blinkt en barnt,
Hier zaaide Vrouw Natuur in steenen een gestérnt.

De héldere en doffe *o* vind men rymen, by den Dróst in het 2de Bedryf van Bato;

By Stammen, nimmer lós
Van klimop, geborduurt op groen fluwele mosch.

En by den Heere Huigens in het Eerste Boek zyner Koorenbloemen in het begin:

Sluit

Sluit dyne wolken niet, die boven dyne wolken
Ter hoede dyner vólken,
Ter straffe zitters Heer, enz.

Als ook by Kamphuizen in den 34sten Psalm:

Nooit ben ik laf, nooit word ik slof,
In 't spreken van myns Heeren lóf.

En in den 44sten Psalm;

De moed ligt vlak, de geest is dof;
Op Heer, ter hulp', tilt ons uit 't stóf.

En by J. v. Vondel in het Eerste Bedryf van Palamédes:

Dóch om die laster plaats te geeven, acht ik Vórsten
Al 't édel van gemoede, en geen rechtschapen borsten
Gevoelen dit van my. enz.

De *o* en *u* rymt Hoofd in het 2de Bedryf van Geraard van Velzen, aldus:

Legt over gy, hoe ver die schuld moet zyn getrokken.

Dit dar ik bidden, dat gy niet en laat verrokken (voor *verrukken*)

Uw reedlykheid, enz.

En in zyne Zangen:

En zullen wy niet darven plokken (voor *plukken*)

De lusjes, daar zy ons toe lókken.

Als méde de Heer Huigens in het VI^de^ Boek zyner Koorenbloemen:

Bélgt u niet, gepluimde Borgers, (voor *Burgers*)

Zórgelooze kóstverzórgers,

Kleene speelluy van de locht, (voor *lucht*)

Dood en leevend zoet gedrócht.

En Kamphuizen in den 104^den^ Psalm:

En, om voortaan de wat'ren (als wel eer)

Het gansch bevang des Aardekloots niet meer

Met

Met heure vloed te laten overscholpen (voor *overschulpen*)

Heeft uwe hand natuur hier in geholpen.

De *eu* en verlangde *oo* rymen by Hoofd in het 2de Bedryf van Geraard van Velzen, aldus:

Hoe wêl hy zonder het Gemeenebest te steuren (voor *stooren*)

Mag ongehoudên, ja moet weezen in veel keuren.

En by Vondel in het 4de Bedryf van Palamêdes:

Wy stellen 't aan uw keur:

Vermeerder het getal, en draag ons iemand veur. (voor *voor*)

En in de Rey van het zelfde Bedryf:

Zyn' Stiefmoêr raast op schoone Alkmêne heuz (voor *booz*)

Als zy hem ziet van poelslang, leeuw, en reuz

Van Diomeed, enz.

De *ch* en *g* vindt men gerymd by den Dróst

in het 1ste Bedryf van G. van Velzen, op deze wyze:

O smart! o droefheid! ach!
Graaf Floris, dat nu op de Koning Willem zag.

En by Huigens in het 1ste Boek zyner Koorenbloemen:

Och! zal de zon nóch ryzen
Van zo gewenscht een dag
Dat Juda dit beleev', en Israël belach?

Als mede by J. v. Vondel in het 3de Bedryf van Palamédes:

Ik blyf haar schutsheer nóch
Gy voorspraak tégens list, en uitgemaakt bedróg.

De ng en nk rymen by Hoofd in zyn Zangen, aldus:

Met een kusje,
Wilje, bluschje
Dat ten deele, en wordt bedankt.
Geefje dan meer, dan gy ontfangt?

Als

Als ook in zyn Harderskout:

En is 't niet meer, dan reên, dan dat zy oud en jong,
Dat zy 't al steek' aan brand, en niemand haar ontfonk?

En by Huigens in zyn kostelyk Mal:

Wyst Prinssen uit hun goed, praat Vórsten van de bank,
Velt Keizers met een wénk, bréngt Koningen in dwang.

Als mede by Kamphuizen in den 32[sten] Psalm:

Gy zyt het Gód, die my met hulp gereet zyt, enz.
In nood my redt, ontkerkert, heil hérbréngt,
En my den geest met roem en vreugde drénkt.

De 1. en 2. rymd Hoofd in den Brief van Menelaus aan Héleña:

En zou (wat zwaarer kruis!)
De Hérfst my zénden nu zo wrange vruchten t'huiz?

En

En by Huigens in het 4de Boek zyner Korenbloemen:

Waar is 't begeerig oog, dat uwer voeten pas,
En altyd vierig volgde, en altyd gierig laz.

Als ook by Kamphuizen in den 83sten Psalm.

Niet meer zo stil, o! niet altoos,
Myn God, zo woord- en daadelooz.

En by Vondel in het 4de Bedryf van Palamédes:

Verworgt uw trouwsten raad, in zo veel ongevals
Rukt vryheids voorspraak fél de tong uit zynen halz.

De *d* en *t* ziet men zo gewoonlyk rymen by onze Nederlandsche Dichteren, dat wy het overtollig achten daar van voorbeelden by te brengen.

De *f* en *v* laat Hoofd rymen in de Rey van het 2de Bedryf van zyn Bato, aldus:

U, Gódinne, komt de dank hier af.
Zonder u de waereld waar een Grav.

En

En Huigens in zyn Hofwyk:

Tot nóch toe treeden wy in 't Voorburg van 't groot Hóv,
In 't Neerbóv van 't Casteel. Daar vólgt wél andre stof.

Als ook J. v. Vondel in de Rey van het 2de Bedryf van Palamédes:

En om déze oorzaak zich bekreunt
Met 's Konings waereldlyken Stav:
Al neemt men 't hem zo kwaalyk af.

De *b* en *p*. rymd Huigens in zyn Hofwyk, aldus:

Terwyl dat arme vólk de banden van 't geschreb
Van touw en takel zeer, ten duist'ren Hemel op
Met kromme knien strekt.

En Kamphuizen in den 49sten Psalm, voor aan in het begin:

Al, die op Aard verblyf en wooning hébt,
En in de lucht des levens adem schépt, enz.

En

En in den 101sten Psalm:

Ten eind' myn huis een porrend voorbeeld hebb'
En deugdlust schepp'.

Als mede J. v. Vondel in de Rey van het 2de Bedryf van Palamédes:

Saturnus, die zyn' Vader lubt,
De zoute Zee met bloed bedrupt, enz.

En niet alleen dienen zich onze Dichters van dit verwantschap in geluid tusschen twee Letteren, maar gebruiken 'er ook altemets vier in hun rym. Zo vinden wy *st.* en *zd.* rymen by den Dróst in zyne verscheidene Gedichten, op deze wyze:

Wy hebben in den storm den Spanjaard, alzo haast
Hy u kreeg in 't gezicht, zien aarzelen verbaazd.

En by Huigens in het 4de Boek zyner Korenbloemen:

Die hebben met geduld myn rouwe trouw ombelzd,
Myn zwakke groenigheid geboogen, als een elst.

Ins-

Insgelyks rymen ook *fd*, en *vt*, by Huigens in zyn Oogentroost:

My maalt een lange lyst van blinden in het hoofd;
Zy moeten 'er eens uit. En zo gy my geloovt,
Wy zullen, enz.

En by J. v. Vondel in het 1ste Bedryf van Palamedes:

Dat, veel te los van hoofd,
Genooten dienst vergeet, en 't ergste liefst geloovt.

Zo rymt ook by den zélfden *pt*, en *bd*, in het 2de Bedryf van Palamedes:

Gebouwen en gekapt
Mishandeld, en mismaakt, gézengd, gequetst, gekrabd.

En in het 5de Bedryf van het zélfde Treurspél:

Ik zwyg, hoe hy 't gevaar van Scylle en van Charybd,
Haar draaystroom, barning, kólk, en klip, en rots ontslipt.

Van het Gebruik der *Accentus* óf Toonen in de Nederduitsche Vaerzen.

Gelyk in alle andere Taalen, zo is ook in onze Nédérduitsche, het waarneemen dér *Accentus* of Toonen in de uitspraake der woorden van groot belange: Want zy verschaffen, gelyk als eene zang en muzyk, in de Spraak. En gelyk als het iemand, die eenig lied waar van hy de wyze zeer wel ken, hoort zingen, zeer dwars en ongemakkelyk in de ooren zal klinken, wanneer daar valsche Toonen geslagen worden: zo gaat het ook, wanneer de woorden met hunne echte Toonen niet gesprooken worden; want zy zyn gelyk als liederen, die haar bekende en gezette wyzen hebben, buiten de welke zy niet konnen gezongen worden, als met de ooren der Spraakkundigen te kwétsen, en de Taale van zyne aangenaamheid en welklinkendheid t'eenemaal te berooven.

Uit eene zékere Schikkinge dezer *Accentus* of Toonen, ontstaat de trant in de Nédérduitsche Vaerzen, en niet uit de langte en korte der *Syllabæ* óf Lettergreepen, gelyk

lyk zommige meenen. En dat wél zodaanig, dat zy buiten het rym, alle hunne lieffelykheid én zoetvloeijendheid hier van daan haalen: en die géne, wélke hier op geen naauwé achtinge geeven, nooit hoopen moogen, eenige zwier en aangenaamheid in hunne Rymen te brengen, hoe heerlyk dezelve ook van zin en bewóordinge zoude moogen weezen.

Wy zullen derhalven tót geryf der génen, die zich tot rymen in de Néderduitsche Taale willen begeeven, hier kortelyk aanwyzen de grond waar op de Trant der Néderduitsche Vaerzen rust, en waar van daan de hardigheid óf gladdigheid in dezélve zyne oorsprong heeft: Want van dezélve wydloopig en in alle zyne vereischte deelen te handelen, is het werk van eene Rymkonste, die wy mogelyk den Liefhebberen der Néderduitsche Poëzye wel t'eeniger tyd mede zullen deelen, zo wy bespeuren onzen arbeid in dusdaanig een slagh van schriften hen niet onaangenaam te zyn.

Wy zullen dan alleen spreeken van de gewoone en bekende Trant, die wy in onze Vaerzen hébben. Want de ongewoone, behalven, dat zy by na niet gebruikelyk is, kan op verscheidéne wyzen gemaakt worden; en, de gewoone geweeten zynde, zal zonder veele moeite verstaan konnen worden.

Dusdaanig eene ongewoone trant vinden wy in eenige Zangen van den Heere P. C. Hootd, als:

Dartele duiven, en zwaanen, en mussen,
Zouden de vaak uit uw oogen wel kusschen, enz.

En

Klaare, wat heeft 'er uw hartje verlept
Dat het verdrietjes in vrolykheidt schept, enz.

Welke of diergelyke trant zommige in ander slag van dichten nagevolgt hebben.

De gewoone Trant is eigentlyk, wanneer eene *Accentus Acutus* óf scherpe en *Gravis* of zwaare Toon malkanderen geduurig vólgen: En déze is tweederley, of wanneer de scherpe voorgaat en de zwaare vólgt, of wanneer de zwaare voorgaat en de scherpe vólgt. Een voorbeeld van het eerste hebben wy in dit Puntdicht van den Heere Drossaard, op karssen in een doosje met roozebladen gezonden:

In de bladen van een roosjen,
Vindt gy, o myn zoetste Troosjen,
Kleene gift. Waar zy zo groot

Als de gunst; te kleen een doosjen
Waar de gansche waereldkloot.

Een voorbeeld van het laatste in één ander Puntdicht van den zélfden Dichter, aan zyn Meestresse:

Mèvrouw, als met papier
De rymen dezer bladen
Uw' boekery verladen,
Beveelt ze maar aan 't vier.
Dat zy haar lyf en leeven
Weêr leev'ren aan de brand
Is niet onbillyk: want
Diè heeft het haar gegeven.

Wy zéggen, dat de gewoone Trant eigentlyk is, wanneer een *Accentus Acutus* óf schérpe en *Gravis* of zwaare Toon malkanderen geduurig vólgen: alzo ook andere toonen de plaatse der scherpe en zwaare konnen bekleeden, gelyk dat in de bygebragte voorbeelden te zien is. Maar dit geschied door nood, en om het Vaerzemaaken, daar anders schier geen doorkomen

men aan zoude zyn, wat ligter te doen vallen. Want daar is niet aan te twyfelen, en ieder die zyne ooren maar een weinig wil ſcherpen, zal gewaar worden, dat de Vaerzen, daar niet dan ſcherpe en zwaare Toonen malkanderen vólgen, vloeijender rollen, als daar eenige andere Toonen in der zelver plaats koomen. Zo is dit Vaers van den Dróſt uit het eerſte Bedryf van zyn Geraard van Velzen:

De torens ſchudden van het hooge Huis te Muiden,

gladder, als dit, uit het twede Bedryf van zyn Granida:

Hoe haag'lyk is in een ſchoon lichaam ook de deugd!

en dat om de gezeide reden.

Déze grond dan gelegt zynde, naamelyk, dat de vloeijendſte Vaerzen zyn in welke *Accentus Acuti* of ſchérpe, en *Graves* of zwaare Toonen malkanderen vólgen; kan men ligt afneemen, dat hoe minder daar van afgeweeken wordt, hoe gladder; en hoe meerder, hoe harder de Vaerzen zullen worden.

Deze

Deze afwyking nu kan driéſins geſchieden, óf ten opzichte van de veelheid, óf ten opzichte van de grootheid, óf ten opzichte van de veelheid en grootheid te gelyk. Want men kan óf zelden of dikwils in een en het zelfde vaers in plaats van de ſcherpe, of de zwaare Toonen andere ſtéllen, en daar na zal dan het vaers óf gladder óf harder worden: en dan geſchied 'er eene afwyking ten opzicht van de veelheid. Of men kan in de plaats van ſcherpe Toonen of zwaare of middeltoonen ſtéllen, of ook in plaats van zwaare Toonen ſcherpe of middeltoonen, en dan geſchied 'er eene afwyking ten opzichte van de grootheid: alzo het grooter afwyking is, als 'er in de plaats van eene ſcherpe Toon, eene zwaare, of in de plaats van eene zwaare Toon eene ſcherpe, dan eene middeltoon geſteld wordt, dewyl deze een middel tuſſchen de twee anderen is. Of men kan eindelyk dikwyls in een en het zélfde vaers zwaare in plaats van ſcherpe, of ſcherpe in plaats van zwaare Toonen gebruiken, en dan geſchiedt 'er eene afwyking ten opzichte van de veelheid en grootheid te gelyk.

Alzo nu de afwyking ten opzichte der veelheid niet moeylyk te begrypen is; en de afwyking ten opzichte der grootheid verſtaan zynde; ook de afwyking ten opzichte

van beide te gelyk zeer ligt verſtaan kan worden; zullen wy ons alleen bevlytigen, om de afwykinge ten opzichte der grootheid, zo kort en klaar als ons doenlyk zal wezen, den Rym-lieveren voor oogen te ſtellen: alzo hen daar door niet alleen een Régel zal verſchaft worden, om hunne vaerzen glad en vloeijende te maaken; maar ook met eene eene toetſteen médegedeeld zal worden, die hen niet alleen de hardigheid van eens anders vaerzen, maar ook waar het van daan komt, dat zy hard zyn, terſtond zal doen zien.

Deze afwyking dan van de eigentlyke Grond, waar op onze Vaerzen ſteunen, is wanneer in de plaats van ſcherpe óf zwaare Toonen andere geſtéld worden. En dit kan in alle onze Toonen voorvallen. De ſcherpe kan geſtéld worden in de plaats van eene zwaare; de zwaare in de plaats van eene ſcherpe, en de middeltoon in de plaats van de eene en de andere. Dog dit mag niet altyd; maar alleen in zékere voorvallen gedaan worden.

De *Accentus Acutus* of ſchérpe Toon, als zy de plaats van eene *Gravis* of zwaare zal bekleeden, moet onmiddelyk achter zich hébben eene *Intermedius* óf Middeltoon: en dan kan zy dat noch niet doen, als in twe geleegentheden. De eerſte is in het begin der Vaerzen in welke de zwaare Toon voor-

voorgaat, en de scherpe volgt. Zo heeft de Dróst in 't eerste Bedryf van Geraard van Velzen:

Hollandsche Vorst, hoe duur zal u uw hoog-moed staan?

En J. v. Vondel in het eerste Bedryf van Palamedes:

d'Eilanden en de Steen, aan Helles strand, ont-zeit

Steenratsen uitgebolt, en stukken lands ver-graaven.

De andere gelégenheid is in het zélfde slag van Vaerzen, wanneer zy van twaalf en dartien of tien en élf *Syllabæ* of Lettergrepen zyn; en dát wel in het midden, onmiddelyk achter de snydinge, die in vaerzen van twaalf Lettergrepen valt, na de zeste, en in vaerzen van tien, na de vierde óf zeste. Zó vinden wy in het tweede Bedryf van Geraard van Velzen:

En met het witte floers ophuift deez' heilge sneeuw.

En in het derde Bedryf van het zelfde Treurspel:

Zo zullen eeuwelyk verspuwen, en verfoeijen

De Tytgenooten, en Naneeven uwen naam.

En by J. v. Vondel in het derde Bedryf van Edipus:

Was toen al met 's waarzeggers kunst in zwang?

En wat verder:

Zou niemand ook handbaaven in dat werk.

In alle welke Vaerzen de schérpe Toon in de woorden *Hóllandsche*, *eilanden*, *steenrótsen opbuist*, *naneeven*, *waarzeggers* en *handbaaven* in plaatse van eene zwaare gesteld word.

De *Accentus Gravis* óf zwaare Toon kan op drie wyzen de plaats van eene *Acutus* of schérpe bekleeden, en dat zo wel in vaerzen daar de

de ſcherpe Toon voorgaat, en de zwaare volgt, als daar het tegendeel in geſchiedt. De eerſte is, achter eene andere zwaare Toon, daar eene ſcherpe voor gegaan is. Voorbeelden hier van hebben wy by den Dróſt, in zyne verſcheidene Gedichten, op het ſchryven eener ſchoone hand:

't Hailigjen, daar ik, by zweere

Schildert met een witte veere, enz.

En in het geſpan van ſchoonheden:

Tandetjes, albaſte klipjes, enz.

Zo ook in het eerſte Bedryf van Geraard van Velzen:

Aan 't aarzelen ik zie de Zuider Zee vervaart;

En wat verder:

Onzalige Godin, wat meent gy te verwoeſten

Voor bloeijendryk, enz.

Als

Als ook by J. v. Vondel in het eerste Bedryf van Salmoneus:

Geen anderen Jupyn, noch mindere Godgenooten.

En weinig verder:

Men moet de weeligheid der herssenen besnoeijen.

In alle welke Vaerzen de woorden *heilligjen*, *tandetjes*, *aarzelen*, *onzalige*, *anderen* en *herssenen* op hunne laatste *Syllabæ* of Lettergreepe eene zwaare Toon hebben die de plaats van eene scherpe bekleedt, om dat zy na een andere zwaare komt, daar eene scherpe voorgaat.

De Twede wyze is als een zwaare na een Middeltoon komt daar een scherpe voorgaat, als by P. C. Hoofd in het derde Bedryf van G. v. Velzen:

Die zwygend' inneslnipen.

En onze zinnen, door hun binnenste bekruipen.

En

En by J. v. Vondel in de eerste Regel van Gysbrecht van Amstel:

Het hémelsche gerecht heeft zich ten lange lesten,
enz.

alwaar de laatste Léttergreepen in *binnenste* en *hemelsche* een *Accentus Gravis* of zwaare Toon hebben, en voor een *Acutus* of scherpe gesteld worden, alzo zy na een Middeltoon komen, die eene scherpe voor zich heeft.

De dérde wyze eindelyk is, als 'er twee *Accentus Graves* of zwaare Toonen voor eene *Acutus* of schérpe komen, en dan kan de eerste zwaare de plaats van eene scherpe bekleeden, als by J. v. Vondel in het eerste Bedryf van Gysbrecht van Amstel:

En met de zegekrans my heerlyk begenadigt.

Alwaar de eerste *Syllaba* óf Lettergreep in *begenadigt*, die een zwaare Toon heeft, voor een scherpe gestelt wordt, om dat zy voor eene andere zwaare komt, daar eene scherpe navólgt.

De

De *Accentus Intermedius* óf Middeltoon kan in de plaats van eene *Gravis* óf zwaare komen, als zy naast eene *Acutus* of scherpe komt: en in de plaats van eene scherpe, als zy geen scherpe aan haar zyde heeft, die voor eene zwaare gesteld wordt gelyk dat geschiedt in het begin óf midden of kort achter de snyding van het vaers, daar zy de plaatse van eene scherpe bekleet, naast eene scherpe komende, die in die geleegenheid voor eene zwaare gesteld wordt, gelyk hier voor gezeid is, als in dit vaers van den Heer Dróst:

Hollandsche Vorst, hoe duur zal u uw hoogmoed staan!

Alwaar die middelste *Syllaba* óf Lettergreep in *Hollandsche* eene middeltoon heeft, en voor eene scherpe gesteld wordt, schoon 'er eene scherpe voorgaat.

Onnodig dunkt het ons uit de Dichters voorbeelden by te brengen, waar in *Accentus Intermedii* of middeltoonen, in de plaatse van *Graves* of zwaare en van *Acuti* of scherpe gesteld worden; alzo men dezelve niet zal opslaan, óf men zal 'er in overvloed gemoeten, dewyl 'er byna geen vaerzen zyn, daar

daar dat niet in voorvalt. Nodiger dunkt het ons aan te mérken, wélke van alle déze opgetelde Afwykingen de zaftste, en wélke de hardste zyn.

De zaftste van allen dan, dunkt ons te weezen, als de *Accentus Intermedii* óf Middeltoonen voor *Gravis* óf zwaare, en vóór *Acuti* óf scherpe gestéld worden; alzo zy tusschen beiden in zynde, van de eene nóch de andere zo ver niet verscheelen, als die wel onder elkanderen doen. Na deze dunkt ons te komen als de zwaare de plaats der scherpe bekleeden. En de hardste van allen is, wanneer eene scherpe voor eene zwaare gebruikt wordt.

Wat de *Accentus Circumflexus* óf saamgezette Toon, van wiens gebruik in de vaerzen wy noch niets gezeid hebben, aangaat. Daar van moet men weeten, alzo zy tweederley is, naamelyk óf voorkomende uit eene *Acutus* of scherpe, en *Gravis* óf zwaare; of uit eene *Intermedius* óf middeltoon en zwaare; dat de eerste evenaleens gebruikt wordt, als of het eene scherpe en de laatste als óf het eene middeltoon waare, konnende de laatste de plaats van eene scherpe en zwaare, en de eerste de plaatse van eene zwaare bekleeden; doch niet dan met die voorwaarden, die wy hier voor van de scherpe en middeltoonen gegeven hebben.

Dit

Dit nu zyn de Régelen welke den Rymer waar te nemen ſtaan aangaande het ſchikken der *Accentus* of Toonen in zyne vaerzen, indien hy in dezelve eene gladde en vloeijende trant wil brengen. Waar op om dat onze oude Dichters geen acht gegeven hebben, is het gebeurt, dat in hunne vaerzen die zwier en zoetigheid, welke men in die van de Hedendaagſche Rymers ziet, niet gevonden wordt; maar in tegendeel eene hardigheid en wreedheid, waar door zy in plaatſe van vloeijend te róllen, geduurig ſtuiten en ſtooten, en van onrym niet dan alleen in het rym verſchillen: waar door zy ook 't eenemaale achter de bank geraakt zyn, en niet meer geleezen worden. Op welke klippen indien de tegenwoordige Dichters méde niet willen ſtranden, zullen zy naauwkeurig op de bakens, die hen hier voor geſteld worden, te letten, en de ſtreeken, die hen aangeweezen zyn, waar te nemen hebben. En dit zy genoeg van de *Accentus* óf Toonen.

Van de *Metaplasmus*, ofte Woord-vervórminge.

De twéde Eigenschap der woorden, voor zo veel zy als klanken aangemerkt worden, wordt van de Latynsche Taalgeleerden met een Grieksch woordt *Metaplasmus* genoemd, dat wy Woordvervórming vertaalen.

Déze Woordvervórming is niets anders, als eene verandering der woorden in de uitspraake.

Nademaal nu deze uitspraake twésins kan aangemerkt worden, namelyk of ten opzichte van de deelen der Woorden, te weeten de Letteren en *Syllabæ* óf Lettergreepen; of ten opzichte van de Eigenschappen der zélve, naamelyk de *Quantitas* of Grootheid, en de *Accentus* of Toonen: zo zal ook de verandering in dezelve twederley konnen zyn; of in de Letteren en Lettergreepen, óf in de Grootheid en Toonen.

Ten opzichte der Létteren kan de *Metaplasmus* óf Woordvervórming op vierderleye wyze geschieden, te weeten door der zelver byvoeginge, wegwerpinge, verwisselinge, en verplaatsinge. Ten opzichte der *Syllabæ* of Lettergreepen kan zy op zesderleye wyze

voorvallen, naamelyk, boven de vier voorverhaalde wyzen, nóch door samentrekkinge en van een scheidinge. En eindelyk ten opzichte der *Quantitas* óf Grootheid, en *Accentus* of Toonen kan zy niet dan op eene wyze geschieden, te weeten door verwisselingen.

De Byvoeging zo wél der Létteren, als der *Syllabæ* óf Léttergreepen in de Woorden kan wederom op drie wyzen voorvallen; óf vooraan, óf achteraan, óf in het midden.

Wanneer vooraan eenige Létter óf Lettergreep den woorden bygevoegd wordt, noemen het de Spraakkonstenaars met een Griekſch woordt *Prosthesis*, dat wy gevoeglyk *Vooraanvoeginge* zouden konnen heeten. Van eene Letter geſchiet het by ons in *édóch* voor *dóch*. Van eene Lettergreepe in *nemaar* voor *maar*, in *aléveneens* voor *eveneens*.

De Byvoeginge van eenige Létter of Léttergreepe, welke in het midden van eenig woordt geſchiedt, wordt van de Taalgeleerden *Epenthesis*, en van ons in het Nederduitſch *Tusschenvoeginge* genaamd. Eene Letter, in het midden van een woordt ingesteld, hebben wy in *gegeeten* voor *geëeten*, en eene Lettergreepe in *golleven* voor *gólven*, *volligen* voor *vólgen*. Hier toe behooren óók *werrik* voor *werk*, *vollik* voor *vólk*, *mellik*

voor

voor *melk* enz. En dit heeft meeſtendeel plaats, in de *l* en *r*, wanneer zy in het midden der woorden komen, door der zelver verdubbelinge, en het byvoegen van *e* of *i*.

Van deze *Metaplasmus* of Woordvervorming bedienen zich voornaamelyk de Rymers, om eene *Syllaba* of Lettergreepe in hunne vaerzen uit te konnen winnen; want buiten Rym dusdaanig eene verlanginge te gebruiken, zoude niet dan eene verlamminge zyn. Zo vinden wy by den Heer Hoofd in zyn Geraard van Velzen in het eerſte Bedryf:

Of zoud' myn achtbaarheid, dacht ik verwellekt weezen.

En in het derde Bedryf:

Die door d'omſtandigheên vervolligsnood kan zien.

En een weinig verder:

Nu voll, nu rechtſch, nu ſlinkſch, van tronie hallef ſneê.

Insgelyks hebben wy by J. v. Vondel in het begin in zyn Gysbrecht van Amſtel:

Het Hémelsche gerecht heeft zich ten lange lésten

Ontférremt over my, en myn benaauwde vesten.

En weinig laager:

——— *Zy neemen vast de wyk*

En vluchten haastig langs de Haarelemmerdyk.

En noch verder:

En tót een kerrekhóf, en asch en puinhoop maaken, &c.

En in het eerste Vaers van Salmoneus:

De volle maan komt op, en vóllegt d' Avondstar.

Wanneer achteraan de woorden eenige Letter, of Lettergreep bygevoegd wordt, heeten het de Taalgeleerden met een Grieksch woordt *Paragoge*, dat wy *Achteraanvoeginge* vertaalen. Eene Letter achteraangevoegd hebben wy in de woorden te *vreden* voor te *vrede*, *orden* voor *orde*, en eene Lettergreepe in *omme* voor *om*, *inne* voor *in*, *anne* voor *an*, *oppe* voor *op*.

Even gelyk de voorgaande, zó is ook déze *Metaplasmus* óf Woordvervórming in onze Taale by geen goede Schryvers gebruikelyk, dan alleen in Rym: en dat ook om de zelfde reden, te weeten, om eene *Syllaba* óf Lettergreepe uit te winnen. Zo heeft de Heer Dróst in het midden van het eerste deel van Granida:

O édle Maagd, gy zult hen zwaarlyk ryden inne.

En in het begin van zyn Geraard van Velzen:

——— *Daar óf ziel*
Zich inne met der woon óf ziels gelyk onthiel.

En op het einde van het derde Bedryf:

En wat 'er onder Maan de waereld ommezweeft.

Als ook in het midden van het vierde Bedryf:

——— *My, dien, met feestig groeten*
De morgen annebad, en d'avond trad met voeten.

En in het begin van het vierde Bedryf van Bato:

—— *Gy liên trekt omme dit.*

En in het tiende zyner Zangen:

Maar myn verstrooide zinnen wat zal hen annegaan?

Als ook by J. v. Vondel vooraan in zyn Lucifer:

Het rad der zinnen kan zo snel niet ommeslaan.

En byna op het einde van het eerste Bedryf;

Dat alle d'Engelen hem passen aan te bidden,

Zo ras hy innery, &c.

Dóch hier is aan te mérken, dat dusdaanig eene Achteraanvoeginge van Léttergreepen buiten de *Compositio* óf Samenzéttinge gelyk in het eerste voorbeeld gêschiedt, hedendaagsch zeer ongebruikelyk is; en niet toegelaaten wordt by de naauwkeurige Konstenaars,

ſtenaars, dan als het woord, daar de Lettergreep aan gehecht wordt, met een ander daar achter ſamengezet is: en dan zelfs noch in geenige andere, als *in* en *om*, gelyk de Heer Vondel dat zórgvuldiglyk in acht genomen heeft.

Gelyk de Byvoeging, zo geſchiedt ook de Wegwerping der Letteren en Lettergreepen op dry wyzen; te weeten, of vooraan, of achteraan, of uit het midden der woorden.

De wégwérping van eenige Létter of Léttergreepe van het begin der woorden, wordt van de Spraakkonſtenaars, gelyk de voorgaande, met een Griekſch woord *Aphareſis* genaamd, en van ons in het Nederduitſch *Vooraſlaating.* Eene Letter wordt wégge-worpen in *'k* voor *ik* als *'k wil*, *'k zal* enz. *'s* voor *is*, als *dit 's*, *wat 's* enz. Twéé Létteren worden wégge-worpen in *'t* voor *het*, als *'t heeft*, *'t jaar* enz. in *'s* voor *des* als, *'s morgens*, *'s avonds*, *'s daags*, *'s nachts* enz. En eene ganſche Léttergreep wordt wéggeworpen in *vangenis* voor *gevangenis*, *not* voor *genot*, *vaar* voor *gevaar*, *wyl* voor *dewyl*, *zelſchap* voor *gezelſchap*, enz.

Wanneer uit het midden der woorden eenige Létter of Lettergreepe wéggeworpen wordt, noemen het de Taalgeleerden *Syncope*, en wy *Tuſſchenaſlaatinge.* Eene en-

kele Létter wordt wéggeworpen in *mooglyk* voor *moogelyk*, *kloeklyk* voor *kloekelyk*, *getuignis* voor *getuigenis*, *voglen* voor *vogelen*, *heil'ge* voor *heilige*, *eeuw'ge* voor *eeuwige*, *leien* voor *leiden*, *ryen* voor *ryden*, enz. Twee Letteren worden weggeworpen in *telbre* voor *telbaare*, *eerbre* voor *eerbaare*, *ontzagbre* voor *ontzagbaare* enz. En eene gansche Léttergreep wordt uitgelaaten in *overkomen* voor *overgekomen*, *overbragt* voor *overgebragt*, *wilge* voor *willige*.

Als van het einde der woorden eenige Létter of Léttergreep achtergelaaten wordt, heeten het de Spraakkonstenaars in het Grieksch *Apocope*, en wy in het Nederduitsch *Achteraflaating*. Eene Letter wordt achterafgelaaten in *d'* voor *de*, als *d'ander*, *d'eer*, enz. in *t'* voor *te*, als *t'Amsterdam*, *t'huis* enz. *te voore* voor *te vooren*. En hier toe behoort wanneer in dicht op het einde der woorden de doffe *e*, voor eene *Vocalis* of Klinklétter komende, achtergelaaten wordt. Zo begint de Heer Dróst zyn Geeraard van Velzen:

O endlooz' overvloed, enz.

En Vondel zyn Lucifer:

Myn Belial ging heene op lucht'en vleugels dryven:

Twé

Twe Letteren worden weggeworpen in *m'* voor *men*; doch dit geschiedt niet, dan als het volgende woord van eene *Vocalis* of Klinkletter begint, als by den Heer Dróst vooraan in zyn Geraard van Velzen:

Verkrópte gramschap brouwt den schendere, met wrókken
'T bederf, al zoud m'er zich, en al de zyn', in brókken.

het wélk ook plaatse heeft in *d'* voor *de*. Zo vindt men by den zélfden Dichter, een weinig voor de aangetoogene woorden:

Op d'ongelukkig' uur, enz.

Maar *t* voor *te* gebruikt men ook voor eene *Consonans*, óf Médeklinker, als op de zélfde plaats vry laager:

——— *Wiens oogen 't geenen keer*
En wémelen van vaak; wiens oogen nimmermeer
Bezwalken van de nacht; wiens oogen 't geener vlaagen
En schémeren van 't licht der schitterige dagen.

Eene geheele Lettergreep wordt achtergelaaten in *al* voor *alle*, *dik* voor *dikwyls* enz. als by den zelfden Dichter in de Brief van Menelaus aan Helena:

——— Hoe wel by slibbert dik

En schiet het wit wel mis, maar nemmer buiten 't stik.

Van alle deze voorverhaalde Wegwerpingen oordeelen wy, dat geenige buiten Rym, dewyl daar geen noodzaakelykheid toe dringt, behooren gebruikt te worden: maar dat men over al de woorden in hun geheel met alle hunne Letteren en Lettergreepen moet stellen. De Dichters, alzo het hen dikwyls op eene Letter en Lettergreep aankomt, om den Vaerzen haare vereischte trant te verschaffen, konnen zo naauw niet bepaald worden. Wy willen hen meer vryicheid geeven: maar zy moetenze ook niet te ruim neemen; en de taale daar door verminken, of hunne Vaerzen hardt maaken, gelyk onze oude Dichters dat gedaan hebben, en daar van zommige hedendaagsche, ja zelfs van de voortreffelykste, wien onze Taal haar verkreegene glans en luister alleen dank te wyten heeft,

niet t'eenemaale vrygesprooken konnen worden. Wy zullen den Liefhebberen der Dichtkonste eenige bakens, waar op zy 't zeil zullen konnen gaan, voorstellen.

De '*k*, '*t*, en *s*, voor *ik*, *het* en *des*, mag gevoeglyk gebruikt worden, als men zich maar wacht, dat zy geenhardigheid veroorzaaken, dat in '*s* zo zeer niet kan gebeuren als wel in '*k* en '*t*, wanneer het voorgaande woord met de zelfde Letter eindigt, óf het vólgende daar van begint, en in '*t* daarenboven, als 'er eene *d* voor of na komt.

De '*s* voor *is*, schoon het geen hardigheid geeft, dunkt ons niet dat men hoorde te gebruiken, om de dubbelzinnigheid te myden, die daar ontstaan kan, alzo zy ook voor *des* gebruikt wordt. Ook weeten wy niet dat J. v. Vondel ooit zich daar van gedient heeft: Maar by den Heer Dróst vindt men ze op verscheidene plaatsen, als in het begin van Geraard van Velzen;

——— *Dit 's eene van de Vrouwen,*
Die 's Roomschen Konings Zoon, &c.

En vooraan in zyn Bato:

——— *Elk van my af zich dreit,*
Gluurt overdwarsch, en zwygt: maar dat 's genoeg gezeid.

Als méde in zyne verscheidene Dichten, aan Arbele:

Wat 's waereld, en wat 's wind, enz.

De *e* in het midden der woorden, als ook de dobbele *aa* voor *r*, mag bekwaamlyk uitgelaaten worden: maar niet de *i*, alzo daar eenige hardigheid uit ontstaat. Hierom vinden wy dusdaanig eene uitlaatinge niet by den Heer Vondel, die zeer op de zoetvloeijendheid zyner vaerzen gelét heeft: Maar wel by den Heer Hoofd, die daar zo nauw geen acht op gegeven heeft. Zo vinden wy in zyn Geraard van Velzen byna op het einde van het tweede Bedryf:

Der zaal'gen weeldig huis, en burg der vroome zielen.

En twee regels vérder:

O Heil'ge Drietal wellekom, enz.

En in zyn Granida byna op het einde des vierden deels:

Lof, o eeuw'ge liefde, wy
Geeven dy, enz.

De

De doffe *e* op het einde der woorden, voor een woord, dat van eene *Vocalis* of Klinkletter begint, wordt gevoeglyk weggeworpen: Maar voor een *Consonans* of Medeklinker is het vry hard, schoon het zelfs eene *h* is, die van veele voor geen Letter gehouden wordt, doch quaalyk, gelyk hier voor getoond is. Zo is hard, het gene de Heer Hoofd in zyn Granida en Daifilo in het midden van het twede deel heeft:

De dulle trommel, en d'opstookende trompét

Zyn 't dartelst van myn spél, d'hard' aard' als 't naauwt myn béd.

Maar wanneer het een *verbum in subjunctivo modo*, of Werkwoord in de aanvoegende wyze gesteld is, kan de doffe *e* zelfs voor eene Médeklinker zonder hardigheyd weggeworpen worden. Zo heeft de Heer Drost in het midden van het tweede Bedryf van G. van Velzen:

—— *God geev' het 't geenen stonde.*

En Vondel op het einde van het eerste Bedryf van Lucifer:

Een ander draay' gestarnte, en ronde hemels-klooten,

Of' zett' den Hemel op.

En een weinig verder:

Of legg' den blikſemſtraal aan banden,

Of breidele den ſtroom, óf breek de zee op ſtranden.

De *n*, komende achter eene doffe *e* in de *Polyſyllabæ* of Veellettergreepige woorden, wordt om het Rym op het einde der Vaerzen, zelfs van voortreffelyke Dichters weggeworpen: alzo zy in de uitſpraake byna niet gehoord wordt, By voorbeeld:

Zo dat daar met bekoord de grootſte van der aarde

My riepen om den ſtaf des Roomſchen ryks t'aanvaardé, voor *aanvaarden.*

En:

Het Hemelſche gerecht heeft zich ten lange leſte

Ontfermt enz. voor *ten langen leſten.*

Dus-

Dusdaanige achterlaatingen van *n* vindt men zelfs by den Dróst, maar niet dan in zyn eerste gedichten, als Granida, Velzen, enz. In zyne laatste, als Bato, de Brief van Menelaus aan Helene, de Harderskouwt, de zege van 's Hartoogenbosch, enz. heeft hy die zorgvuldiglyker gemeyd: Gelyk ook gedaan heeft de Heer Vondel. En wy zouden deezer groote mannen voetstappen ieder Rymer raaden na te vólgen: alzo dit uitlaaten der *n* eenige gedrongenheid, en verlegenheid in het rym te vinden, te kennen geeft, en alle gedrongenheid, onaangenaamheid met zich sleept.

Voor de woorden *eene* en *eenen*, *veele* en *veelen*, *myne* en *mynen*, *dyne* en *dynen*, *uwe* en *uwen*, *zyne* en *zynen*, *haare* en *haaren*, *hunne* en *hunnen*, wordt zonder hardigheid, zelfs voor woorden die van Consonantes óf Medeklinkeren beginnen, gebruikt, *een*, *veel*, *myn*, *dyn*, *uw*, *zyn*, *haar*, en *hun*, de *e* en *en* achterlaatende, als by den Dróst in het begin van Geraard van Velzen:

—————— *Die in*

Het bloeijen van myn' jeugd, en 't weder, dat myn min

Zo minnelyk toelogg, enz.

En

En wat verder:

Ik bield een' andren weg, toen 't vliegende gerucht
Myn' laffelyken naam uitbromde door de lucht, enz.

En noch laager:

Hoe zoud gy Graaf hier op uw' Vader antwoord bieden? enz.

Als mede by J. v. Vondel in het begin van Lucifer:

Een wakker dienaar, vliegt op 't wenken van zyn Heer.

En verder:

Een Godheid geeft haar glans door 's menschen oogen heen.

Op het voorbeeld der voorgaande worden mede voor *deeze* en *deezen*, *onze* en *onzen* gebruikt *dees* of *deez'*: en *ons* of *d'onz'* maar met veel meerder hardigheid; Men vindt dit by den Heer Hoofd onder anderen vooraan in het tweede deel van Granide:

Zo

Zo maakten liefd' en weerliefd' onz' vereende vreede.

En wat verder:

Ik en deez' Perſen all' u bittren ondank weeten.

En dit is zeer gemeen by J. v. Vondel. Wy zullen maar eenige plaatſen bybrengen. In het begin van zyn Lucifer vindt men:

—— *Hy begint ons Lucht te rieken.*

En aan de andere zyde:

Het rad der zinne kan zo ſnel niet ommeſlaan

In ons gedachten, enz.

En noch verder:

—— *Dees wonderbaare boom*

Wordt 's lévens boom genoemd.

En laeger:

Dees Goedheid ſchiep den menſch haar eigen beeld gelyk.

Doch wy oordeelen, dat het best is geen verkortinge in eenige van deze opgetelde woorden te gebruiken; eensdeels om dat naauwkeuriger der zelver *Syntaxis* of Samenschikking uitgedrukt wordt; andersdeels om de veelheid der *Monosyllaba* of Eenlettergreepige woorden, die eenige onaangenaamheid in ons Rym veroorzaaken, te myden. Maar dewyl de Rymer, om zyn trant te vinden, wat vryicheid moet toegestaan worden, dunkt ons, dat men toe moet laaten, dat hy altemets, doch hoe spaarzaamer hoe beter, de verkortinge van de eerste gebruike: maar zouden hem raaden, dat hy zich voor de verkortinge der twé laatste, en vooral van *ons* voor *onze*, of *onzen* te stellen, zorgvuldiglyk wachtede: alzo het eene groote hardigheid geeft, die ieder aan zyne eigene ooren best kan toetsen.

Insgelyks zouden wy ook kwaad keuren *m'* voor *men* te gebruiken; niet zo zeer, om dat het eenige hardigheid met zich sleept; als om de dubbelzinnigheid, die het met *m'* voor *my* heeft voor te komen, en alzo meêr nettigheid in zyn styl te hebben, gelyk de Heer Vondel daar in reets voorgegaan is.

Van het begin der woorden eene *Syllaba* of Lettergreepe, wég te wérpen, is niet dan in de *Conjunctiones* of Koppelwoorden

toe-

toegelaaten: zo mag men zonder hardigheid stéllen *wyl* voor *dewyl*, *mits* voor *vermits* enz. Maar in de andere soorten der woorden zouden wy het afraaden, als altyds eenige onaangenaamheid met zich brengende. Zo is *not* voor *genot* en *vaar* voor *gevaar* vry hard, schoon de Dróst het eerste gebruikt in het midden van het eerste deel van zyn Granida, aldus:

Deez' harder toont meêr danks voor nót van
bosch en boomen, enz.

En het laatste in een Sonnet op het licht der Zeevaart van W. J. Blaauw aldus:

Dit boek, dát wyst, om u in 't vaaren vaars
t'entslaan, enz.

En voor aan in het derde deel des zelfden Tooneelspels:

U komt de zége toe, ook zulg'er 't not afêrven

En my is 't nots genoeg, om uw nót, nót te derven.

Zélschap voor *gezélschap* voegt in geen déftig gedicht. Men vindt het nochtans by den voornoemden Dichter in het begin van zyn Geeraard van Velzen, aldus:

Maar waar ik steelsgewys van 't zelschap wend myn tred, enz.

Min aanstootelyk is *vangenis* voor *gevangenis* en *kommernis* voor *bekommernis*; waarom het nevens den Dróst ook by den Heer Vondel gevonden wordt voor aan in zyn Gysbrecht van Aemstel, aldus:

'k Heb 's Graaven vangenis wel zeven jaaren lang
Bezuurt, enz.

By den Dróst is het in eene zyner Zangen:

Om vankenis ik vry, enz.

En in zyn Granida byna op het einde van het derde Deel:

——— *Maar harders staat, gewis,*
Waar vol van arbejd, moeit, en zorg, en kommernis.

Uit het midden der woorden eene Lettergreepe achter te laaten baart ook hardigheid; waarom dat zelve voor eenen vloeijenden Rymer zorgvuldiglyk te myden staat, schoon de Heeren Hoofd en Vondel dat gedaan

gedaan hebben. Zo vinden wy in de Rey van het twéde Bedryf van G. van Velzen *onderbragt* voor *ondergebragt*, aldus:

Die met de nékken trots van 't aardryk opgeheven,
En 's t', onderbragte zee uw' voeten hebt geschraagt.

En omtrent in het midden van het derde Bedryf van Bato: *overkomen* voor *overgekomen*:

Hy zórg', die hoopt óf vreest, dat ik ben overkomen.

En een blad verder:

——— *Wilt twyff'len niet, of by:*
'T ontzigh van eer, en deugd heel overkomen zy.

Doch indien iemand, door de trant van het Rym geparst, de vryigheid, die deeze groote Mannen hier in genoomen hebben, zich méde wilde aanmaatigen; alzo dusdanig een slag van woorden, zonder verkortinge, in onze gewoone trant van vaerzen niet gebragt kan worden: Zo moet hy het niet, dan na het voorbeeld der voorige doen,

en geenige andere Lettergreepen wegwerpen dan het byvoegsel *ge*; want eenige andere uit te laaten, baart al te gevoelyk eene hardigheid, gelyk dat blykt in *wil'ge* voor *willige*, het welk men vind vooraan in het tweede deel van Granida, aldus:

Een ander zoekt om winst te dienen, en ik ly

Om wil'ge dienst te doen, onwil'ge slaverny.

Op het einde der woorden wordt zonder hardigheid de laatste Lettergreep *in alle* achtergelaaten in veele gelégenhéden: Zo heeft de Dróst vooraan in zyn Bato:

Zo zal ik all' de list der hel te hulpe rukken.

En by Vondel in het begin van Salmoneus:

——— *Die den nabuur met bescheid*

Berechte, en wyze, en toone al Stads gelegenheid.

Maar *dik* voor *dikwyls* is zeer onaangenaam, als uit het boven bygebrachte voorbeeld klaar te zien is. En dit zy van de wégwerping. De verwisseling geschiedt wanneer 'er eenige Letter, *Syllaba* of Letter-

tergreep in de plaatse van eene andere gesteld wordt. De Taalgeleerden hebben dit met een Grieksch woordt *Antithesis* genoemd, dat eigentlyk Tegenstelling te zeggen is.

Wy weeten niet, dat 'er by ons eenige Lettergreep in eene andere verwisseld wordt: maar in de Letteren is de verwisseling zeer gemeen, en voornaamelyk by de Rymers, om zo veel te gemakkelyker het Rymwoord te konnen vinden.

Benéven het géne wy hier voor van de verwantschap der Nederduitsche Létteren, aangaande deze zaak gezeid hébben, is hier noch aan te mérken, dat de verwisseling by ons geschiedt of van *Vocales* of Klinkletteren in Klinklétteren, ófte van *Consonantes* of Meêklinkeren in Meêklinkeren, ofte van een Klinker en Meeklinker in eene andere Klinker.

De verwisseling der *Vocales* óf Klinkletteren valt byna in allen voor. De korte A wordt verwisseld in eene héldere E, als *verlangen* en *verléngen*, *verslagen* en *verslégen*: als ook in eene heldere O, als *af* en *óf*, *gebragt* en *gebrógt*, *gedacht* en *gedócht*.

De lange AA wordt verwisseldt in eene heldere E, als *draaijen* en *dréijen*, *zwaaijen* en *zweijen*.

De héldere E in A, als *werdt* en *wardt*, ge-

den, en *mellen* voor *melden*: behoorde men ook te ſtéllen niet *ryen*, *lyen*, *ſcheien*, *beien*, enz. gelyk zommige doen, maar *ryjen*, *lyjen*, *ſcheijen*, *beijen*, enz.

De *l* wordt verwiſſeld in eene *u*, als *quytgeſchólden* en *quytgeſchouden*: want de *ou* heeft de klank van *ou*, gelyk hier voor aangeweezen is: voor *quytgeſchouden* gebruikt men ook *quytgeſchouwen*, de *d* vólgens de voorgaande regel in *w* verandert zynde.

De verwiſſeling van eene *Vocalis* óf Klinker en *Conſonans* óf Médeklinker in eene andere Klinker, hebben wy alleenlyk in de *ei* of *ej*, welke verandert wordt in eene héldere *E*, als *teiken* en *téken*, *peinzen* en *penzen*: of in IE, als *beleid* en *belied*.

Wat het gebruik van alle déze verwiſſelingen aangaat, wy oordeelen, datze eenen, die met eene nette ſtyl voor heeft te ſchryven, alle te myden ſtaan: Maar alzo den Dichteren, om hun rym te vinden, eenige vryicheid toegelaaten moet worden, zullen wy, na ons oordeel, eens zeggen hoe ruim hen die te neemen is; alzo zy alle niet even gemakkelyk door den beugel willen.

Van de verwiſſelingen dan, waar in de eene *Vocalis* of Klinkletter voór de andere geſteld wórdt, dunken ons toegelaten te zyn; *verlengen* voor *verlangen*, *gebrogt* voor *ge-*

gebragt, *gedocht* voor *gedacht*, *vrind* en *vrund* voor *vriend*, *yder* voor *ieder*, *iever* voor *yver*, *vernuwen* voor *vernieuwen*, *versleuren* voor *verstooren*, *veur* voor *voor*, *geneugte* voor *genoegte*, *locht* voor *lucht*, *borger* voor *burger*, *konst* voor *kunst*, en diergelyke, die niet aanstootelyk zyn.

Meer hardigheids hebben, en zyn derhalven ook niet lichtelyk te gebruiken, *dreyen* voor *draayen*, *zweyen* voor *zwaayen*, *bild* voor *bield*, *overtallig* voor *overtóllig*, *ouderdoom* voor *ouderdom*, *herkoomst* voor *herkomst*, *verrokken* voor *verrukken*, *plokken* voor *plukken*, enz.

Maar voor al moet de Dichter zich wachten te gebruiken *verslegen* voor *verslagen*, *of* voor *af*, *winschen* voor *wenschen*, *dinken* voor *denken*, *mit* voor *met*, *bringen* voor *brengen*, *ontbrekt* voor *ontbreekt*, *sprekt* voor *spreekt*, *verfresschen* voor *verfrisschen*, *verblenden* voor *verblinden*, *es* voor *is*, *vynen* voor *vinden*, *bynen* voor *binden*, *beus* voor *boos*, *veugen* voor *voegen*, *stik* voor *stuk*, enz.

Van de verwisselingen der *Consonantes* óf Medeklinkeren in andere zyn insgelyks zommige toegelaaten, als wanneer de *d* verwisseld wordt in *j* of *w*, en de *l* in *w*, als in *ryjen* voor *ryden*, *scheijen* voor *scheiden*, *bouwen* voor *bouden*, enz. en *quytgeschouden* of *geschouwen* voor *quytgescholden*, zommige

daar

daar en tégen aanstootelyk en den Dichter derhalven te myden, naamelyk wanneer de *d* in eene *l* of *n* verandert wordt, als *vinnen* voor *vinden*, *mellen* voor *melden*, en diergelyke, alschoon zy zelfs by den Heer Vondel gevonden worden. Zo heeft hy in de Rey van het twéde Bedryf van Maria Stuart:

De visscher ——— *vent*
Geen zeegedrocht zo wreed van mond,
Dan dit, zo spits en scherp van vinnen,
Zo schalk, zo loos, en boos van aart.
Laat schepen sloopen, en verslinnen
Wat wil, met balg en slingerstaart, enz.

En in het begin van het derde Bedryf van Jeptha:

Ik docht niet dat myn dochter
Zou ——— *my, gelyk een zégenaar*
Ombelzen, als ik 't jammèr quam te méllen.
Och, sprak ze, gunme alleen dit uit te stéllen,
enz.

Als ook in zyn Edipus in het eerste Bedryf:

Quam

Quam reisgezel of bode nooit iet mellen
Die ondervraagt iet uitsloeg in't vertellen.

en op andere plaatsen meer.

Onder de verwisselingen van eene *Vocalis* of Klinklétter en *Consonans* of Meeklinker, in eene andere Klinker, is alleen toegelaaten *téken* voor *teiken. Penzen* voor *peinzen* en *belied* voor *beleid* zyn vry hard, en derhalven niet te gebruiken.

De verplaatsing geschiedt, wanneer twee Letteren of twee *Syllabæ* of Lettergreepen, de eene in des anderen plaatse omgezét worden. Dit hebben de Spraakkonstenaars met een Grieksch woord *Metathesis* genaamd, dat eigentlyk *Ovorstelling* te zeggen is. Deze verplaatsing valt in de Taalen zeer zelden voor. In het Nederduitsch hebben wy *vórst* voor *vróst* van *vriezen*, *vromsel* voor *vormsel* van *vormen*, in welke de Letteren verplaatst worden. Léttergreepen worden verplaatst in *gebynaamd* en *bygenaamd*, wélke beiden by den Dróst gevonden worden: Het eerste in zyn Henrik de Groote vooraan, als hy zegt: *Uit dit paar is den dertienden van Wintermaand, des Jaars 1553. te Pau in Bearn gebooren Henrik, nu gebynaamd*

de

de Groote: Het laatſte in het midden van het tweede Bedryf van Bato, aldus:

Door 't ſpeelziek windekyn, wékleven byge-
naamd,

Dat uit den weſten, enz.

Boven deze vier voorverhaalde *Metaplaſmi* of Woordvervórmingen, die den Letteren en *Syllabæ* of Léttergreepen gemeen zyn, zyn 'er noch twee byzondere, die niet dan alleen in de Léttergreepen voorvallen, naamelyk *ſamentrékking*, en *ſpliſſing* of van een ſcheiding.

Samentrekking by den Taalgeleerden *Craſis* genaamd, is wanneer twé *Syllabæ* of Léttergreepen tot eene te zamen ſmélten. Dit geſchiedt gewoonlyk by ons met het wégwerpen van eene *d* als 'er eene doffe *e* navolgt, en 'er *a*, *é*, *ei*, *o*, of *oe* voorgaat, als *daân*, *leên*, *wiên*, *goôn* en *voên*, voor *daaden*, *leden*, *wieden*, *goden* en *voeden*. Op andere wyzen wordt het méde gedaan, doch niet zo algemeenlyk. Zo zéggen wy gebruikelyk *ſtaâg* voor *ſtadig*, maar niet *genaâg* voor *genadig*, noch *tyig* voor *tydig*: hoewel de Heer Hoofd het heeft in zyne Klagte over 't vertrek des Heeren Laurens Reaal &c. als:

Wind,

Wind, ongenaâge wind? &c.

En in zyn Bato byna op het einde van de Rey des derden Bedryfs, aldus:

Wy (die 't luk voldoende scheen, dat had gestéld
Op béden in zyn eigen Stoel,
Om te genieten de vréde vruchten tyîg)
Steeken in d'argste kryg.

Insgelyks zeggen wy *gevaân* voor *gevangen*, *ontfaân* voor *ontfangen*, *omvaân* voor *omvangen*, *aangevaân* voor *aangevangen*: maar niet *vaan* voor *vangen*, noch *aanvaan* voor *aanvangen*, enz.

By de Dichters vinden wy ook eenige uitheemsche Naamen door samentrekkinge van *Syllabæ* of Lettergreepen gekort. Zo heeft de Dróst *Ptolomeêus* voor *Ptolemeus*, in zyn G. van Velzen in de voorzegginge van de Vecht, aldus:

De schrander Eumenes, de kloeke Ptolomeêus
Perdikka, Lysimach, veroveraar des Leeuws.

Splissing welke by den Latynen met een Grieksch woordt *Diæresis* geheeten wordt, is

is wanneer eene *Syllaba* óf Lettergreep in twéen geschift en gescheiden wordt. By den Nederduitschen valt dit byna nimmer voor: ten zy men stéllen wilde dat *zéen*, *twéen*, *wëen*, *kniëen* enz. gebruikt wierden voor *zeen*, *tween*, *ween*, *knien*, enz.. dat wy niet konnen toestemmen, alzo wy achten, dat deze woorden natuurlyk van twe Lettergreepen zyn, en zo zy tót eene worden, dat het zélve door samentrekkinge geschiedt.

Wat het gebruik van deze samentrekkinge en splissinge aangaat, wy oordeelen, dat zy niet dan in Rym behoorden toegelaaten te zyn, alzo buiten het zélve geen noodzaakelykheid daar toe dringt, en de woorden in hunne natuurlyke stand altyt aangenamer klinken, dan in eene gedrongene. Weshalven ook de Dichter hoe hy ze minder gebruikt, hoe hy zyne Vaerzen zoeter zal maaken. Voor al moet hy zich van de ongebruikelyke wachten, alzo zy eene gedrongenheid te kennen geven.

De *Metaplasmus* óf Woordvervórming ten opzichte van de *Quantitas* of Grootheid der *Syllabæ* of Lettergreepen, is, wanneer eene lange kort, en eene korte lang gebruikt wordt. Doch dit heeft, alzo de trant onzer Vaerzen niet na de langte of korte der Lettergreepen, maar na de *Accentus* of Too-

nen gemaakt wordt, by den Nederduitſchen geen plaatſe: Ten zy men het ſtéllen wilde, eenigſins voor te vallen in de Liederen en Vaerzen, die gezongen konnen worden, in welke de langheid en kortheid der Lettergreepen eenige overeenkomſt moet hebben met de langte en korte der Nooten, daar op zy gezongen zullen worden.

Doch alzo 'er zelfs in dezen gevalle, geen verwiſſeling geſchiedt van lange in korte, nóch van korte in lange, maar de lange alleen wat ingekrompen en de korte alleen wat gerekt worden om de maat der Noote eenigſins te voldoen, is dit niet eene verwiſſeling van Grootheid, gelyk by den Latynen en Grieken in hunne Vaerzen; maar eene inkrimping en rekking ten gevalle van den zang, welke zo iemand voor eene ſoorte van woordvervórminge wil rékenen, dien willen wy daar over niet tegenſpreeken, alzo het ons eene zaak van zeer kleenen belange dunkt te weezen.

De Woordvervórming eindelyk, welke geſchiet ten opzichte der *Accentus* of Toon, is wanneer de *Acutus* of ſcherpe Toon verhuiſt van de eene op de andere *Syllaba* of Léttergreepe: zo konnen *oneens*, *ſomtyds*, *geenſins*, *tweſins*, *dryſins*, en eenige diergelyke uitgeſprooken worden met de ſcherpe Toon

 op

op de voorste óf op de laatste Lettergreepe.

Het gene de voorgaande Woordvervórming is in de Latynsche en Griekfche Vaerzen, wier trant na de langte en korte der *Syllabæ* of Lettergreepen gemaakt wordt; dat is deze in de Nederduitsche; alzo haare trant uit eene schikkinge der *Accentus* of Toonen ontstaat: Want gelyk de Latynen en Grieken om het vereisch van de trant hunner Vaerzen te voldoen, eene lange Lettergreepe kort en eene korte lang maakten; zo geeven wy om de zelfde reden een scherpe Toon aan eene Lettergreepe, die ze niet heeft, en aan eene, die ze heeft ontneemen wy ze, en geeven haar eene andere. By voorbeeld, het woord *vyanden* heeft in het gewoon gebruik op de eerste Lettergreepe eene scherpe Toon, die de Dichters op de twede brengen, aan de eerste eene andere geevende. Zo vinden wy by den Dróst in het laatste Bedryf van G. v. Velzen:

—— Oft iemand kwam in banden,

Of op de plaatze bleef, of werwaarts de vyanden

Getoogen komen, is my ganschlyk onbekend.

Doch

Doch dit geschied nu by ons zeer zelden en in zeer weinige woorden; gelyk dat ook by den Latynen gedaan wierdt: maar de Grieken namen vry meerder vryheids, gelyk hen Martialis dat verwyt in een van zyn *Epigrammata:*

Illos ἄρες ἄρες decet sonare:
Nobis non licet esse tam disertis,
Qui Musas colimus severiores.

Onze oude Dichters hebben mede zeer los hier in te werk gegaan, en hunne Vaerzen daar door zeer hard en kwastig gemaakt, het welk hunne navólgers merkende, hébben zy zich allenks hoe langer hoe meer ingebonden, en alzo hunne Vaerzen met der tyd ter hoogster tóp van gladdigheid en vloeijendheid die wy schynen te konnen bekomen, gebragt; wélke op dat ieder hédendaagsch Rymer ook in de zyne mooge hebben, heeft hy zich zorgvuldiglyk voor de voornoemde verwisseling der *Accentus Acutus* of scherpe Toon te wachten, of zo hy daar toe mogte gedrongen worden, die niet te gebruiken dan in die woorden, waar in,

en op die wyze waar op de voortreffelykste Dichters dezes tyds dat gedaan hebben.

EINDE.



Twee

Twee

REDENVOERINGEN

Van den Drossaart

P. C. HOOFT.

P. C. HOOFTS

Rede van de Waardigheit der Poëzy.

Dat overtreffelyk en alom ontzien geslacht der Hollanderen uwer Voorouderen, myn' Heeren, uit mengeling van welker huwelyken gylieden altzaam gesproten en magen onder elkander zyt, heeft, met de proeve zyner waapenen, 's werelds mogenste Monarchy verbaast: maar de proeve zyner wysheit binnen, en voor zich zelven gehouden, meer met de nuttigheit van die als met het sieraadt en naame beholpen. 't Geene dat andere met veel omhangs van redenen en pronx van woorden bekleedt der gemeente hebben aangeboden, dat is van d'onze in beknopte zinspreuken den lieden in de dagelykſche hanteringe, gelyk kinderen in hunne melk, ingegeven. Onder deeze spreuken zeit 'er eene *De genoeght is 't al*; de welke ik, gelyk meestendeel d'andere, op waarheit achte gegrondt te wezen. Want dat men 't goedt in drien verdeelt, *Eer*,

Nuttigheit en *Genoeght*, 't is gedoolt. De *Eer* en *Nuttigheit* zyn geen goeden in haar zelve, maar alleen aandraagers van de *Genoeghte*, en die is al 't goedt. Alle *Eer*, alle *Nuttigheit*, beneemt haar de *Genoeghte*, wie zalze van de ſtraat opraapen? 't Is dan al daar om te doen, en de naaſte weg de beſte. Men koopze maar niet te dier, en hoed' hem voor de geene die qualyker bekomt, dan zy geſmaakt heeft, en den gewiſſe zuur opbreekt; oft lichaam oft ſtaat neemt te krenken:

Nocet empta dolore voluptas. *

Nu, naa goedt overwegen zal men niet lichtelyk een geneughte opſpeuren, die zoo dapper, zoo geweldigh, en, dat wonder is, evenwel zoo geduurigh zy, als de geene die den toehoorderen, zonder ommeweg, zonder moeite van de welgebruikte Poëzy wordt toegedreven. Deeze is niet alleen heel zuiver, heel gezondt, heel geruſt, zoo dat 'et niemands hart, hooft oft tand afzweere: maar doet meer. Zy duurt over haar eindt. (o ongelooflyk wonder ten waar het opentlyk bleeke!) en houdt aan naa dat zy uit heeft, laatende in de gedachten der geener, die haar

* *Luſt, met ſmart gekocht, valt ſchaedelyk.*

haar genoten hebben, den galm en naaklank van haar lieflyken zang om hen te erinneren haar heylzaame leeringen, tot voortteelinge van eerlyke, ſtichtelyke en nutte daaden; waar uit eene ſleep ryſt van geneughte: de welke zy immers en niemandt anders haaren lief hebberen te vooren wint. Om dit te bewaarheden, daag ik het getuigheniſſe van U. allen, die zelve beleeft hebt en ondervonden, welken dienſt de Hollandſche Poëzy, toen zy noch maar op 't ontknoopen van de tonge en in 't haaperen van haar kintsheit was, dezen Vaderlande, in 't verſtooten van de Tyranny en ſtichten der vryheit bewezen heeft. Ende alzoo de verloſſinge eens geheelen volx uit dienſtbaarheit, de edelſte en blinkenſte daadt naaſt de Zonne is, zoude my deez' eene proeve in ſtede van veele anderen genoegh mogen zyn. Ende onnodigh te verhaalen, dat die oude naamhaftige Helden Hercules, Theſeus, Perithous zoo wel, als de geene die hunnen lof hebben naageyvert, de grootmoedigheit, voorzichtigheit, en burgerlyke wetenſchap uit geen andere ſpringbron, als uit die van de Poëzy hebben ingezopen. Doch zal 't niet onnut wezen ons gemoedt onbezwaart te laaten met het verzwygen van de andere beroemtheden dezer konſte, die als middelerſſe van dusdaanige treffelyke, eerlyke, ſtichtelyke

lyke en vorderlyke, tegenwoordige en toekomende menichvoudigheit van genoeghten, by de doorluchtichste volken altydt in grooter achtbaarheit, aanzien, en waardigheit is gehouden. De gemeenten hebben haar aangebeden, de Overften haar geëert, de Vorften haar geviert. Linus, Musaeus, Orpheus,

Quique pii vates & Phoebo digna Locuti, *

Zyn om de geleertheit en lieflykheit hunner Dichten by die scharpzinnige Grieken in 't geloof gemaakt van taallieden en gezanten des hemels; jaa als den aardt der menschlykheit overtreffende, voor kinderen geacht van Goden oft Godinnen. Wat wonder was 't, naadien de wysheit van die tyden zich niet vernederen konde om door anderen mondt als door dien van de Poëzy te spreecken? Tales, Chilo, Pittacus, Bias, Cleobulus, Solon, Periander, die zeven eerwaardige naamen, die men in zulker achtinge gehouden heeft als oft het in 't gewelt der natuure niet was eenen achtsten diergelyken ter wereldt te brengen, hebben hunne wysheit in dichten begrepen. Plato heeft

Treur-

* *Rechtschaepe dichteren, godt Febus echte zoonen.*

Treurspel gedicht, en alhoewel zyn andere werken om 't gemakkelyxt in 't bandeloos beschreven zyn, zoo laaten zy daarom niet den aardt en fleur van de uitspraak der Poëzy te volgen. Dat moet men bekennen: en lichtlyk dit daan noveris, dat om geen andere oorzaak gezeit is geweest, by aldien de Goden Griex spraaken, het zoude op Platoos wyze moeten zyn: want de Poëzy, zeit de grootste Michel de Montagne, is de taale der Goden, *c'est Le Langage des Dieux*. Deze heeft de Ouden onderwezen in de wonderheden der natuur, en de oorzaaken der dingen aan den dagh gebracht: deze de sterffelyke oogen uit het slym des aardbodems opgeheven ten hemel om die blinkende Koninkryken, en d'oneindelyke sieraaden van die aldergrootste, aldertreffelykste schepselen te doorwandelen. Deze heeft den mensche, dat meer is geleert in zich zelven gaan, zyns zelves kennisse naaspeuren,

Quid sumus aut quidnam victuri gignimur, *

Zyn heil in de deuchd zoecken, en geen nieuwe wereld met vloeijende goudmynen, maar een hemelryk in zich zelve ontdekken: zy

* *Wat wy in waerheidt zyn, of tot wat eindt gebooren.*

zy heeft gelêert steden te stichten, wetten te stellen,

Publica privatis discernere, sacra profanis: *

Koningen en Koninginnen, en de geenen, die loon en straffe van 't burgerlyke Recht ontwossen zyn, binnen de paalen hunnes plichts geweten te bedwingen, met dreigementen van eeuwigen laster, en ter wederzyden belofteniße van onvèrgankelyken lof hunner deuchden. Zy is 't die den alvernielenden doodt een voordeel afziet, onsterfelyk maakende den naam der grootdaadiger helden. Zy die den gloor hunner vromigheden opvoert ten hoogen hemel en plantze tusschen de starren in:

Dignum laude virum Musa vetat mori:
Coelo Musa beat. †

Aan welke stoffe de Bardi, oude Walsche Poëten, al hunne konst hebben uitgeleidt, trompettende in hun dichten den roem der onvertzaachder gemoeden, die lyf en bloedt by den Vaderlande hadden opgezet:

Vos

* *'t Gewydt van 't ongewydt, 't byzonder van 't gemeen.*
† *De Zanggodin verbiedt Lofwaerdigen het sterven.*
De Zanggodin schenkt ons den hemel.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremtas,
Laudibus in longum vates dimittitis aevum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi. *

Die Zanger, welke ten daage des Trojaanschen oorloogh, van Agamemnon gelaten wierd om zyn Huisvrouwe gezelschap te doen; die tot zynen doodt toe, de kuisheit en trouwe van zoo weeldige, en by haars Mans leven zoo lang mannelooze Vorstinne, tegens de wakkere aanvechtingen van Aegisthus, onwinnelyk hield; waant yemandt dat hy alleen gezongen, oft dat de klank van een welgehandelde luit haar dien moedt ingesproken heeft? Woorden zyn daar by geweest, en redenen, waar mede hy haar den lof van de getrouwheit der voorledener doorluchtiger Vrouwen zoo smaakelyk heeft doen inscherpen, als Homerus die van Penelope voor den naakomelingen heerlyk heeft afgemaalt. Ende wie twyffelt, oft gelyk de verdichte Penelope de

Vor-

* *En gy, o Barden, die de helden omgekoomen*
In 't oorlog, door uw zang hebt aen den doodt ontnoomen,
En eeuwig leeven doet ontvoenwende hun lof.

Vorstinnen een spiegel van getrouwigheit geweest is, alzoo, ook de geoefende Ulisses de Vorsten in zaaken van staate onderwezen, de dappere Achilles de helden in kloekmoedigheit gesticht, de wyze Nestor de Raatsheeren alles ten besten en tot eendracht hebbe leeren stieren? van welke dingen wat isser 't welk een Burgerye zonder d'uiterste gevaarlykheit, ontbeeren kan? op dat ik zwyge van de leeringen die yder voor zynen bezonderen nooddruft uit dezen Dichter magh opdoen,

Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,

*Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit.**

Die grootste van alles watter ter wereldt leeft of gestorven is, wiens gelyk op aarde (uitgezeidt de Godlyke als hooger t'huis behoorende grootheden) de Zonne niet gezien heeft, Koning Alexander niet konnende missen te merken wat deeze Homerus in hadde, zoude liever zyn nachtruste, als hem

* *Die wat wel staet of schoon, wat vuil, wat heilzaem was of niet*

Veel beter dan Chrysip, of Crantor hooren liet.

hem van onder zyn oorkussen ontboert hebben. Met beter keure zeker, dan Karel Prinse van Spanjen t'onzen tyde op bloote rappieren en gelaade bussen sliep, die niet vermochten hem zyn leven te verzekeren, veel min den wegh te wyzen tot de verovering van uitheemsche Koninkryken. Wel ende dankbaarlyk deed Alexander, als hy zynen Leitsman liet genieten aan de winste, waar af hy op zyn aanvoeren meester was geworden, huizende de boeken van Homerus in 't Kofferken der Koninklyke welriekentheden; 't welk ryk van goudt en Oostersch gesteente, ryker van maxel voor 't dierbaarste gehouden was van al dat men onder den Persiaanschen roof, en in 't plonderen van Darius klenoodjen gevonden hadt. Ende alzoo hy op eenen tydt eenen bode zag aankomen, uit wiens gelaat licht om zien was, dat hy eenige uitnemende blydschap ten maare brengen moest; wat nieuws? zeide Alexander, is Homerus verrezen? jaa 't harte 't welk die Koning dezen Poëet, en anderen van zyner konste toedroegh, is zoodanich geweest, dat toen de stadt Thebe, tegens alle redenen van oorlogh styfzinnelyk 't uiterste geweldt verwachtende ten gronde toe van hem vernielt wierd, hy nochtans orde gestelt heeft, dat nochte het huis, nochte yemandt der naakomelingen

van

van Pindarus zoude beschaadigt worden. O wonderlyke heusheit, o ongelooffelyke eerbiedigheit, dat de grootste Krygsoverste der wereldt, in 't woeden van den oorloogh, in de hitte van 't gevecht, in de opgeblaazenheit van de al vertredende overwinninge het zich heeft laaten beuren de moeite ter handt, de zorge ter harte te nemen om te bergen niet den Poëet, niet zyn gedichten, maar de stomme gedachtenisse zyner woonstede, en 't overblyfsel der geenen die uit zyn bloedt gesproten waaren!

Tum par ingenio pretium. *

Het aanzien waar in Homerus en Pindarus by Alexander geweest zyn naa hun doodt, dat heeft by Archelaus medé Koning van Macedonien, in zyn leven gehadt de Treurspeldichter Euripides; die van Plutarchus genoemt wort de wyze Poëet. Ende voorwaar indien oyt sterffelyk mensche gezondt, ryp en gewis van oordeel geweest is in de dingen, die de ruste des gemoeds, mitsgaders landtzaaken en huiszaaken ten hoochsten betreffen; indien oyt schryvers penne van wysheit gevloeit heeft; zoo is hy 't geweest:

Lau-

* *Toen was de belooning gepast naar 't verstandt.*

Laurea donandus Apollinari. *

Ende heeft het de zyne gedaan. Ter erkentenisse van welke zyne uitnementheden, de Syracusaanen (alwaar de besluiten aan veele Raatsluiden hangende, immers der zinlykhede oft verkiezinge van eenich Prinse niet kunnen geweten worden) ontslaakt en in vrydoom gestelt hebben de gevangenen en slaaven op die van Athenen gewonnen: meer laatende gelden d'eerbiedigheit die zy tot eenen burger, als de verbitterde vyandtschap die zy tot alle d'ander droegen. Nu slaa ik over welke eere den grootspreekenden Sophocles, en de prachtigheit zyner dichten ontmoet is van de Rechters, die, uit een Treurspel aan de kant van zyn hondert jaaren gemaakt, zyn vernuft oordeelden verre van 't verkinderen te wezen; toen men hem onder dexel van dien van 't bewint zyner huiszaaken wilde afzetten. Maar dunkt het yemandt luttel te zyn dat een Krygsoverste der Lacedemoniers, en door 't aanporren van eenen God (zoo men toen geloofde) zich met zyn begraffenisse bekommert heeft? Ook heeft zich de stadt Athe-

* *Met Apollos Laurier te beschenken.*

nen van deeze twee mannen, in 't bewaaren van de Hooge Overigheit, gelukkelyk gedient. Men weet hoe vierich de Aegyptische Koningen Menander, dien afteikenaar van al watter onder de menschen ommegaat in zyne spelen, gevryt; hoe zy aangehouden hebben, met smeeken en beloften om hem uit Griekenlandt te troonen, en te hove als een perel aan hun kroone te hechten. Het weerlichten dan van der Grieken glorie heeft met gelyke lust de harten der Latynen ontfonkt tot de Roomsche Poëzy. Ennius,

——— Qui primus amoeno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas, *

Schynt hen eerst zaakwys gemaakt te hebben om aan te heffen den lof des ouden Scipioos: de welke hem zoo bezint had in zyn leven, dat hy deed stellen boven op zyn graf, de beeltenisse van den geenen, die zynen naam gelyk als den grave uit den mont rukte. De zelve groot en goeddadighste behoeder des Roomschen Ryx heeft den Poëet Terentius met zoo gemeenzaame vriendelykheit bejegent, dat het wel dapperen schyn heeft, oft de spelen onder zynen naam uitgege-

* *Die de Italjaenen van den vermaekelyken Helicon het eerste een kroon van eeuwig loof bracht.*

gegeven wel van Scipio en Laelius gedicht mochten wezen. Altoos dat zy lieden hem uit Menanders koker van den zin ten ruichsten gestoffeert hebben, ende van de bevallykste aardigheden der Latynscher taale, ofte immers hun handt over 't werk laaten gaan, schynt Terentius zelf niet te willen ontkennen. Hoe 't daar om is; immers deze spelen hebben zulken naame verworven, dat die geweldige Julius Caesar naadertydt de penne aanvaart heeft, ende zelf een Poëet geworden is om zyn deel schulds te betaalen aan den lof, die hen toequam:

Tu quoque, tu in summis, o dimidiate Menander,

Poneris, & merito puri sermonis amator: &c. *

Sedert hebben zich aan deze konste verscheide geesten te kost geleidt, als Lucretius, Catullus en andere, groot by de grootste van Rome; waar door zy allenskens, naarderende aan de volmaaktheit, eindelyk, ten tyde van Augustus, in den opperften troon haars heerlykheids gezet is. Van deze verheffinge is zy gehouden in den Hooftman en Grootvorst der Poëten, dien vermaarden

 Maro;

* *Gy ook, gy, o halve Menander, wordt onder de voornaemsten gestelt, en met reden, als minnaer der zuivere taele, enz.*

Maro: die haar verſierende met al wat van de voorgangen Grieken oft Latynen uitnemends verziert en onverziert gebleven was, gelukkelyk voltoyt, en de kroone op het hooft geſtelt heeft. Daarom was 't dat Cicero al by tydts eenige zyner dichten hoorende zoo grooten getuigheniſſe van hem gaf:

Magnae ſpes altera Romae. *

Jaa 't Roomſche volk, als de dichten van Virgilius van den tooneele in zyn byzyn werden uitgeſproken, is zoo ontroert en opgetogen, zoo ingenomen, zoo vervult met den lof dezes mans, dat al de gemeente, een vergadering van vyftigduizent menſchen, als ingeblaazen en gedreven van eenige Goddelyke kracht, altzaamen tzeffens, den Poëet ter eeren is opgerezen: niet anders dan gelyk zy de tegenwoordigheit des Kaizars hunnes Prinſen, en de hooghſte overheit van den aardbodem gewent waaren te begroeten. Ook heeft men zyn trony met laure gekroont, op geldt geſlaagen, als ſtaande in eenen ſtaat met de Vorſten des Ryx. Ende in der waarheit, het is meer dan wonder, dat menſchelyke geeſt heeft mogen toelangen om te wege te brengen,

en

* *De andere hoop van 't Groote Rome.*

en in dichten ten toon te ſtellen zoo groote Majeſteit, zoo aanzienlyke pracht, zoo behaaghlyke deftigheit, zoo diepe geleertheit, zoo hooge wysheit, zoo beſlepene ervarenheit, met zoo beeldelyke levendigheit, zoo uitheemſche ſierlykheit, zoo onderdringende beweeghlykheit, zoo gewiſſe dapperheit, zoo vloeyende geſtaadigheit, en zoo friſſche rypigheit. Door deze en zoodanige begaaftheden heeft hy de jonſte en vriendſchap der vorſtelingen van Rome verdient en gewonnen: de welke om ſtrydt yder naa de zyne ſtaande hem hooghlyk vereert en rykelyk beſchonken hebben. Octavia 's Kaizars zuſter hem hoorende in eenige dichten vernieuwen den lof, mitsgaaders de deerlyke en onrype doodt van haaren zoone Marcellus, die uitverkoore minne en toeverlaat des Roomſchen volx, waar door zy van tederheit te bezwymen, en uit haar zelve geraakte, beval den Poëet voor elken regel twehondert en vyftig kroonen te vereeren: beloopende de geheele gifte voor zevenentwintig regelen over de twintichduizent guldens onzes gelds. Hier door dan, daar hy gebooren was van weinichvermogende en zynesbehoevende ouderen, is geſtorven ryk tuſſchen de zeven en achtmaalhondert duizent guldens; maar voornemelyk door de mildadigheit van Auguſtus zelven. Deze

aldergrootste, aldermogenste, aldertriumphantste der Kaizeren die oyt geweest zyn, heeft hem in zoo grooter eere gehadt, dat hy alle jaaren zyn geboortedagh met grooter statelykheit geviert heeft, en den vyftienden van Wynmaant ter dier oorzaake tot eenen heyligen dagh gemaakt. Jaa hy heeft, schryven zommigen, tegens d'orde der wetten, welke den uiterften wille zoo veel toestaan, in wezen gehouden de gedichten, die Maro den viere gemaakt had, om dat zy onverbetert, en zonder hun volle beslach gebleven waaren. Noch ter tydt leest men 't gebodt te dien einde in dicht gestelt by dezen Prinse zelven, en uitgegeven:

Frangatur potius legum veneranda potestas,

Quam tot congestos noctesque diesque labores

Hauserit una dies. *

Want het gemoedt hing hem zoo zeer over de Poëzy, dat de stroom van zoo veele hooghwichtige zorgen, als de zyne, zomtyts heeft moeten stilstaan om af te beiden de

* Naer Vondels vertaeling:
Laet eerwaerdy van wet en lesten wil eer breken,
Dan zoo veel arrebeits van zoo veel dagen lank
En zoo veel nachten zie dien snellen ondergank.

de loozinge des yvers, waar door zyn geest tot deze konste gedreven wierdt. Nu alhoewel, de Roomsche Poëzy door Virgilius in den top gevoert zynde, haar klimop en lauren opgeschoten tot aan 't hooghste van de rondigheit des hemels noodwendich hadden te buigen, ende nederwaarts te wassen, zoo heeft dat nochtans den minderen loten aan 't bloeijen hunner glorie niet gelet. Gallus is mede langen tydt by Augustus zeer gezien en opgetogen geweest. De tegenspoedt en ballingschap hebben de kransse van Ovidius zoo niet doen verdorren, oft de Geten, dat woest geslachte, zaagenze wel voor wat heerlyx aan; en hebben met een aanzienelyke grafstede zyn gedachtenisse gezocht te vereeuwen. L. Pomponius Secundus is ten tyde van Kaizar Claudius door zyn treurspelen gekomen tot die doorluchtigheit, dat de Wereldwyze Historischryver C. Cornelius Tacitus de Triumphale eer van hem met oorlogen op de Katten behaalt daar by niet gelyken wil.

Decretusque Pomponio Triumphalis honos, modica pars famae ejus apud posteros, in quîs carminum gloria praecellit. *

* *Ende is aen Pomponius triomfelyke eere toegekeurt, een maer maetelyk gedeelte zyner vermaerdtheit by de nakoomelingen, onder de welke de gloorie zyner gedichten uitmunt.*

De ſcharpe en hooghnoodige zuinigheit van Veſpaſianus heeft het wel van 't harte gemogen den Poëet Salejus Baſſus met zesduizent ponden vlaamſch t'zeffens te verryken. Ende d'onmenſchelykheit van Domitiaan, zoo groot als zy was, is gebogen om Statius met heerlyke ſchenkaadjen, en Silius met drie Burgermeeſterſchappen te vereeren. Oppianus is beſchonken met zoo veel goude penningen, als 'er regelen waaren, in zyn gedicht van de Viſſchen, aan Kaizar Antoninus toegeeigent. Arcadius en Honorius hebben den Poëet Claudianus ter eeren een beeldt doen oprechten. Maar gelyk men wel denken magh dat alle de eere den Poëten bewezen niet is beſchreven, alzoo zoud' het ook verveelen al de geene die beſchreven is op te haalen. Dit zal ik álleen zeggen, dat watter voortreffelyke mannen, als heldere lichten ter wereldt verſcheenen zyn, die hebben altzaamen groot werk van de Poëten oft Poëzy gemaakt. t'Onzen tyde ook is zy een oeffeninge van Koningen en Koninginnen geweeſt. Die edelhartige François de eerſte van Vrankryk heeft in Avignon ziende 't graf van Mejuffrouw Laura, Petrarchaas lief, een gedicht daar op geſchreven:

En petit lieu compris vous pouvez voir
Ce qui comprend beaucoup per renommée.
Plume, labeur, la langue, & le debvoir
Furent vaincuz, per l'Aymant, de l'Aymée.
O gentill' ame, éstant tant estimée,
Qui te pourrá louer qu'en se taysant?
Car la parole est toujours reprimée,
Quand le subject surmonte le disant. *

Ende van de voorneemste Baroenen hebben hun rolle gespeelt in de spelen van de Koninginne van Navarre, zuster van François den eersten, en Grootmoeder van den goedighsten, verstandighsten, en moedighsten der

* *Gy kunt hier in een enge plaets aenschouwen, dat een ongemeeten ruimte door de faem vervult: wat pen, wat arbeidt, wat tong vermag, wat plicht vereischt streefde de minnaer deezer minnaeres te boven. O bevallige ziel, wie kan u naer waerde pryzen, dan met stil te zwygen? daer uwe roem zoo hoog gestegen is; want woorden schieten altoos te kort, wanneer de stof den spreeker te hoog draeft.*

Koningen Henrik den Grooten van Vrankryk: den welken onlanx (o wee!) de hel ons benydt, en de hemel t'huis gehaalt heeft.

Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello

Dextera! non illi se quisquam impune tulisset

Obvius armato, seu cum pedes iret in hostem,

Seu spumantis equi foderet calcaribus armos. *

De Filosoofen hebben aan deze konste tydt en vlydt welbesteedt geacht. Aristoteles heeft geen andere stoffe zoo naauw onderzocht, zoo zinnelyk, zoo tentich gehandelt. Plutarchus en anderen pronken doorgaans hun schriften met de bloemen der Poëten. Seneca de wysheit der Romynen heeft zelf in hun

* Naer Vondels vertaeling:

O steun van 't vaderlant!
Och overoude trou, en onverwonne hant!
Niet een zou hem vergeefs, wanneer hy 's vyants harten
Uit daegen quam in 't velt, bejegenen en tarten;
Het zy te voet, het zy hy een schuimbekkend paert
Met scherpe spooren noopte.

hun gildt willen wezen, en de toveryen en helsche wraakgierigheit van Medea in dat treffelyk Treurspel vervaat. Maar zoo verre niet te loopen, op dat ik al de andere dezes eeuws geleerden voorby gaa, 't nieuw is noch niet van 't Treurspel, waar in de hooggeleerde Daniel Heins de schaadelyke doodt en hooggedachte deuchden onzes Prinsen en verlossers Willem van Nassau, uitbromt. Ende wanneer my al deze onbekent oft vergeten waaren, zoo mocht ik bestaan met den eenen naam en 't oordeel van U., o ooge onzes Vaaderlands, Huig de Groote,

Quem quae tam laeta tulerunt saecula? *

Die al weet wat gy oeffent, en al oeffent wat gy weet: die met de [illegible]gentheit uws goddelyken verstandts den weg opgewandelt zynde, daar groote Theologen ter nauwer noodt doorgeraakt waaren, in Treurspelen 't lyden des eersten Adams, ende des tweeden onzes Zalichmaakers zoo treffelyk, zoo stichtelyk vertoont hebt: om, met een waardigh, ende U. passende bestaan, de gescheurde Christenheit, uit den strydt des haats in den strydt der liefde te voeren: wel-

* *Die door wat gelukkige eeuwen is voortgebracht?*

welke glory U. God gunne alzoo wel als gy ze niemandt anders misgunt. In welker eere dan de Poëzy t'allen tyde by de wyzen en geleerden, by Vorsten, Volken en Staaten, om haar leerlykheit, stichtelykheit, en vermaakelykheit gehouden zy, is genoech bewezen; en roepen 't noch de puinhopen der weldiger gebouwen; getuigen 't de weinige die van veele Theatren, Tooneelen en Schouwplaatzen der Grieken en Romeynen, de stormen der eeuwen blyven afstaande. Naa welker voorbeeldt, myn Heeren, gy lieden, met goeden inzicht, den liefhebberen dier konste, en de vergaderinge uwer gemeente toegeleidt hebt deze plaatze, groot genoech naa dat de tydt en zaaken toen stonden. Maar naadien, door de zegeninge Gods, in onbegrypelyke kortheit van tydt, de staat dezer stede 't hooft zulx heeft opgebeurt, dat zoo wel de menichvuldigheit uwer burgeren een grooter, als hun vernaamtheit by andere steden een aanzienlyker en bequaamer Tooneel schynt te vorderen, 't welk men op onkostelyker plaatze, met de waarde van dit, zoude konnen oprechten, zoo hebben wy by deze gelegenheit ons gevoelt bewegen, om Ulieder jonste, tot zulx, te verwekken en aan te roepen. De redenen waar mede deze konste schynt bestreden te worden, kennen wy t'onwaardigh om met antwoordt te bejegenen. Zy treffen

treffen ons nocht de zaake niet, dewyl zy 't alleenlyk op 't misbruik gemunt hebben. 't Welk gy lieden weet altoos zoo verre van deze plaatze gebleven te wezen, dat het, ook boven Ulieder hoope, met het voordeel van den armen gelukt is. Daarom, dewyl, met den opgank en vryheit onzes Vaaderlands, verscheide konsten en wetenschappen verrezen zynde, de Heylige Poëzy ook in onze taale eerwaardelyk is begonnen te verschynen:

Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda

*Extulit os sacrum coelo tenebrasque resolvit.**

Zoo verzoeken, bidden, en bezweeren wy door haar heyligheit alle degeenen, die zy goedt gekent heeft om eenigen adem haares geests in te blaazen, dat zy de hemelsche vonken niet in der assche begraaven oft versterven laaten: maar met allen yver en erkentenisse zorchvuldelyk opqueeken, in hun borst, tot dat het licht t'hunnen monde uitblinkende de gantsche wereldt doorstraale met de gloory van hen, en van de plaat-

* *Gelyk de morgenster, noch nat van de golven des Oceaens, heeft zy het heilig hoofdt ten hemel opgebeurt, en de duisternissen gebrooken.*

plaatze hunner geboorte. Opdat, gelyk eertydts van zeven steden gestreden is, om Homerus tot haar burger te hebben, alzoo in toekomenden tyde, alle geslachten mogen wenschen om dit te hebben tot hun Vaaderlandt.

U I T.



REDE

P. C. HOOFTS

Rede van Bewelkooming des

PRINSEN,

In 't Jaar 1630.

Doorluchtigste, Hooggeboore Vorst, Genaadigste Heer,

Even als dien goeden man ongewoon in zyn eerlyke armoede eenige vrienden, tot troost oft gezelschap, over zyn' drempel te zien koomen, naar etlyke daagen droef en duister weders, door 't breken van de lucht, zyn hart, met den hemel, open gink, zulx hy bestondt zyner Huisvrouwe, toe te roepen, mê vriendin, de Zon komt ons bezoeken; alzoo gaat het, dit pas, der burgerye van Muiden: de welke ziende, uwe Vorst. Doorl. zich verwaardigen om haar intreede, t'haarder poorte te doen, en deez' zoo gering een' plaats, met haare jegenwoordigheit te verheerelyken, d'een den anderen, als verovert van blydschap, schynt toe te roepen, de Zon komt ons bezoeken. Want naa dat zy, in den voorleden Zoomer, niet alleen de wolken van de dreigementen

ten des vyands, maar zelfs van den rook zyner brantstigtinge, voor hun' oogen hebben zien opgaan, en hunnen gebuurbodem door de vlamme verwoesten, wat kunnen zy, met meerder vermaaklykheit aanschouwen, als de Zon, die zoo byster een' buy hun over 't hooft hangende, door de genaade Gods, heeft afgewent, en doen verstuiven, en gelyk een genezende Apollo, dat bederfelyke vier door een heilzame hitte verdreven? maar, gelyk de bekoorlykste fruiten, gemeenlyk van worm oft ander ongediert gesteken, en de menschelyke vreugden, nemmermeer, rondt te krygen zyn, zoo en hebben zy, 't gevoelen hunner onvermogenheit, nooit smartelyker gevonden, dan nu; mits datze te leur stelt den yver hunner genegenheit, om, met werken, uit te spreeken, de grootheit van den lof, eer en dank, die zy, in 't gemoedt, overtuigt worden, uwer Vorst. Doorl. schuldig te wezen. Eenen troost, niet te min, hebben zy in dit verdriet. Dat zyn de klaare proeven van genade, en goedertierenheit, blinkende, als een schoon vergult, op de bladeren, van den Lauwerkrans uwer overwinningen. Deze zoo Prinsselyke deugden (hoopen zy) zullen 't gehaldt hunner goedthartigheit, zoo hoog en gunstelyk waarderen, dat ongerekent blyve 't geen aan de daadt te kort komt: volgende daar in, de voetstappen des hemels, die, de miltheit der wille, in vol-

doe-

doening, van de ſchaarsheit des vermogens plag aan te nemen. Ende, op dit vertrouwen, kuſſen zy, in allernedrigſten ootmoedt, de ſtrydbaare en gezegende handt uwer Vorſtl. Doorl. God biddende, dat zyne hoogſte Mt. gedient zy, uwen vorſtelyken perſoon, en zyn doorlugtig huis, in voorſpoedt, en gloorie eeuwelyk te handhaven.



BLADWYZER.

